Plan van Aanpak GALA/Brede SPUK
Gemeente Weststellingwerf 2023-2026



gemeente
Weststellingwerf

Inhoudsopgave

1. Inleiding 1
2. Huidige situatie 3
2.1. Weststellingwerf in cijfers 3
2.2. Bestaand beleid en interventies rondom gezondheid en preventie 9
2.2. Bestaand beleid en interventies rondom sociale basis, cultuur en sport 12
2.3. Belangrijkste opgaven voor de jaren 2023-2026 14
3. Gezondheidsdoelen en aanpak 2023-2026 17
3A. Terugdringen van gezondheidsachterstanden 20
3B. Een gezonde fysieke leefomgeving die uitnodigt tot bewegen en ontmoeten 22
3C. Versterken van de sociale basis 23
3D. Een gezonde leefstijl 25
3E. Versterken van de mentale weerbaarheid en gezondheid 30
3F. Vitaal ouder worden 32
4. Ondersteunende onderdelen 34
4.1. Preventie-infrastructuur 34
4.2. Ondersteuning vanuit de GGD 35
5. Voortgang 36
Bijlage 1. Verbinding onderdelen Brede SPUK en doelen GALA en Sportakkoord II 37

1. Inleiding

In februari 2023 is het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) gesloten tussen het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), GGD-GHOR en zorgverzekeraars. Met het GALA wordt het fundament voor lokale en regionale aanpakken op het gebied van preventie, gezondheid en sociale basis gelegd. De stip op de horizon: een gezonde generatie in 2040. Het GALA kent hierbij zes inhoudelijke doelstellingen:

A. Terugdringen van gezondheidsachterstanden
B. Een gezonde en fysieke leefomgeving die uitnodigt tot bewegen en ontmoeten
C. Het versterken van (de verbinding met) de sociale basis
D. Een gezonde leefstijl
E. Het versterken van de mentale weerbaarheid en mentale gezondheid
F. Vitaal ouder worden

Daarnaast wordt in hoofdstuk 3G uit GALA het Integraal Zorgakkoord (IZA) uitgewerkt in ketenaanpakken en afspraken over de preventie-infrastructuur. Voor de doelen die staan opgesteld in GALA staat samenwerking met organisaties en partners binnen en buiten onze gemeente namelijk centraal. In het IZA zijn afspraken gemaakt over het investeren in gezondheid en preventie breed tussen gemeenten, ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en zorgverzekeraars. In Friesland werken de partijen hieraan samen onder de naam FrIZA, waarbij gemeente Smallingerland namens de Friese gemeenten gemandateerd is.

Met het GALA benaderen we gezondheid en preventie breed en integraal. Het gaat om het brede spectrum van individuele leefstijlfactoren en leef-, woon-, en werkomstandigheden die gezondheid beïnvloeden. Daarbij is bijvoorbeeld aandacht voor bestaanszekerheid, een tot beweging uitnodigende fysieke leefomgeving en sociale netwerken van inwoners.

Specifieke aandacht wordt gegeven aan het terugdringen van gezondheidsachterstanden. Inwoners met een lagere sociaaleconomische status (SES) hebben een lagere levensverwachting en leven minder jaren in goede gezondheid dan inwoners met een hogere SES. Daarmee hebben gezondheidsachterstanden een negatieve impact op de kwaliteit van leven van mensen en de mogelijkheden om te participeren. Dit kan leiden tot een negatieve cirkel en zelfs tot generatieverschillen (doorwerking van achterstanden van de ene generatie op de volgende). Om die reden is een kansrijke start voor ieder kind belangrijk. Gedurende de hele levensloop zullen we investeren in gezondheid en een gezonde leefstijl. Het terugdringen van gezondheidsachterstanden betekent ook dat we ongelijk investeren voor meer gelijke kansen.

We zien een belangrijke rol voor beweging en sport in het verbeteren van de gezondheid van onze inwoners en daarmee het behalen van de doelen van GALA. Niet alleen zorgen bewegen en sport voor verbetering van de fysieke en mentale gezondheid en een gezondere leefstijl; het heeft ook een verbindende functie tussen inwoners doordat het ontmoetingen stimuleert. Het huidige Sportakkoord I is herijkt tot Sportakkoord II, waarin lokale samenwerking een centraal thema is.

<u>SPUK-regeling</u>

Voor de uitvoering van GALA en Sportakkoord II stelt het Rijk een Brede Specifieke Uitkering (SPUK) beschikbaar. Dit is een specifieke uitkering gericht op het ontwikkelen van een lokale aanpak voor gezondheid, preventie, sociale basis, en sport en bewegen. GALA bouwt voort op een aantal bestaande regelingen en interventies, die tot nu toe deels structureel en deels incidenteel werden gefinancierd. Denk hierbij aan de subsidies voor de Brede Regeling Combinatiefunctionarissen, Kansrijke Start en Gezond in de Stad (GIDS). Daarnaast wordt met GALA beoogt nieuwe onderdelen op te pakken, zoals het versterken van de sociale basis en valpreventie voor ouderen. In de Brede SPUK zijn al deze middelen ondergebracht.

Gemeente Weststellingwerf heeft in maart 2023 voor alle vijftien onderdelen van SPUK middelen aangevraagd en hebben we aangegeven aan de slag te gaan met de uitvoering van de afspraken in het GALA en Sportakkoord II. Voor 2023 wordt geen verantwoording van het budget vereist; voor de jaren 2024-2026 wel. Om aanspraak te maken op de middelen voor 2024-2026 dient de gemeente uiterlijk 30 september 2023 een integraal plan van aanpak aan te leveren bij DUS-I van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

In dit plan van aanpak hebben we integrale, samenhangende plannen opgesteld over verschillende domeinen heen. Immers, zowel het sociale als fysieke domein draagt bij aan gezondheidsbevordering. Samen met organisaties en partners in onze gemeente en over de gemeentelijke grenzen heen werken we, in overeenstemming met de afspraken in GALA en IZA, samen aan preventie en gezondheid. Op die manier dragen we bij aan de gezondheid van onze inwoners en het toegankelijk, efficiënt en betaalbaar houden van ons zorgstelsel. Voor een gedeelte betreft het bestaande plannen, of een uitbreiding daarvan. Ook is er een aantal onderdelen dat we nieuw oppakken.

Dit plan van aanpak is een dynamisch document, die door evaluatie en monitoring bijgesteld kan worden. Mede vanwege de beschikbare middelen zal het kunnen voorkomen dat er keuzes gemaakt moeten worden. Daarmee kan het voorkomen dat bepaalde activiteiten worden doorgeschoven, worden aangepast of (gedeeltelijk) niet worden uitgevoerd.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 geven we een overzicht van de huidige situatie in de gemeente Weststellingwerf aan de hand van cijfers, en het lokale en regionale beleid. Hoofdstuk 3 starten we met een overzicht van de synergie en samenhang van de onderdelen van het GALA, Sportakkoord II, ons regionaal en lokaal beleid en in te zetten interventies. Vervolgens zullen we de zeven doelstellingen van het GALA individueel bij langs te gaan. Daarbij zetten we uiteen wat het specifieke ambities voor onze gemeente zijn, wat de doelgroep is, en lichten we de activiteiten en interventies voor de komende jaren toe. In hoofdstuk 4 lichten we de plannen voor regionale samenwerking toe. Ten slotte bespreken we in hoofdstuk 5 op welke manier de voortgang van dit plan van aanpak wordt bewaakt.

2. Huidige situatie

In dit hoofdstuk wordt een beschrijving van de huidige situatie gegeven. In paragraaf 2.1. wordt een omschrijving gegeven van de gemeente Weststellingwerf. Vervolgens worden in paragraaf 2.2. en paragraaf 2.3. het bestaande beleid en ingezette interventies beschreven rondom respectievelijk gezondheid en preventie, en sociale basis en sport beschreven. Vervolgens worden de opgaven voor de komende jaren uiteengezet.

2.1. Weststellingwerf in cijfers

Demografie

Weststellingwerf kent 26.464 inwoners (Gemeentewebsite, 2023). De gemeente bestaat uit 26 dorpen, weergegeven in figuur 1. Het aantal inwoners in de gemeente neemt naar verwachting tot 2040 nog licht toe als het gevolg van een positief migratiesaldo. Sinds 2015 is er sprake van een sterfteoverschot (PBF, 2022).

De vergrijzing in Weststellingwerf is sterker dan in Friesland en Nederland. Het aantal 65-plussers neemt toe (24,7%; FR: 22,5%) en binnen deze groep ook het aantal 80-plusers (6,6%; FR: 5,5%) (PBF, 2022). Dorpen Nijelamer en Scherpenzeel kennen het laagste percentage ouderen, terwijl in Slijkenburg een derde van de inwoners 65 jaar of ouder is. Ook grote kernen Noordwolde en Wolvega kennen een hoog percentage ouderen, bovendien ook het hoogste percentage 80+'ers.

Nijetrijne kent het laagste percentage kinderen en jongeren (14,4% is onder de 20 jaar); Oldetrijne kent het hoogste percentage jongeren (26,2% onder de 20 jaar). Uitgesplitst kennen de dorpen Langelille en Nijeholtpade het hoogste percentage jonge kinderen (7,5% is 0-4 jaar); Oldeholtwolde en Oldeholtpade het hoogste percentage kinderen en jongeren (21,2% en 22,9% is 5-20 jaar).

Geografie en wonen

Weststellingwerf is een plattelandsgemeente in het zuiden van de provincie Friesland met veel openbaar groen, vooral een groot oppervlakte bomen (22% t.o.v. FR: 15%) (Klimaateffectatlas 2021). Het is een gemeente met afwisselende landschappen en een groot aantal natuurgebieden, zoals de Rottige Meente en de Lendevallei.

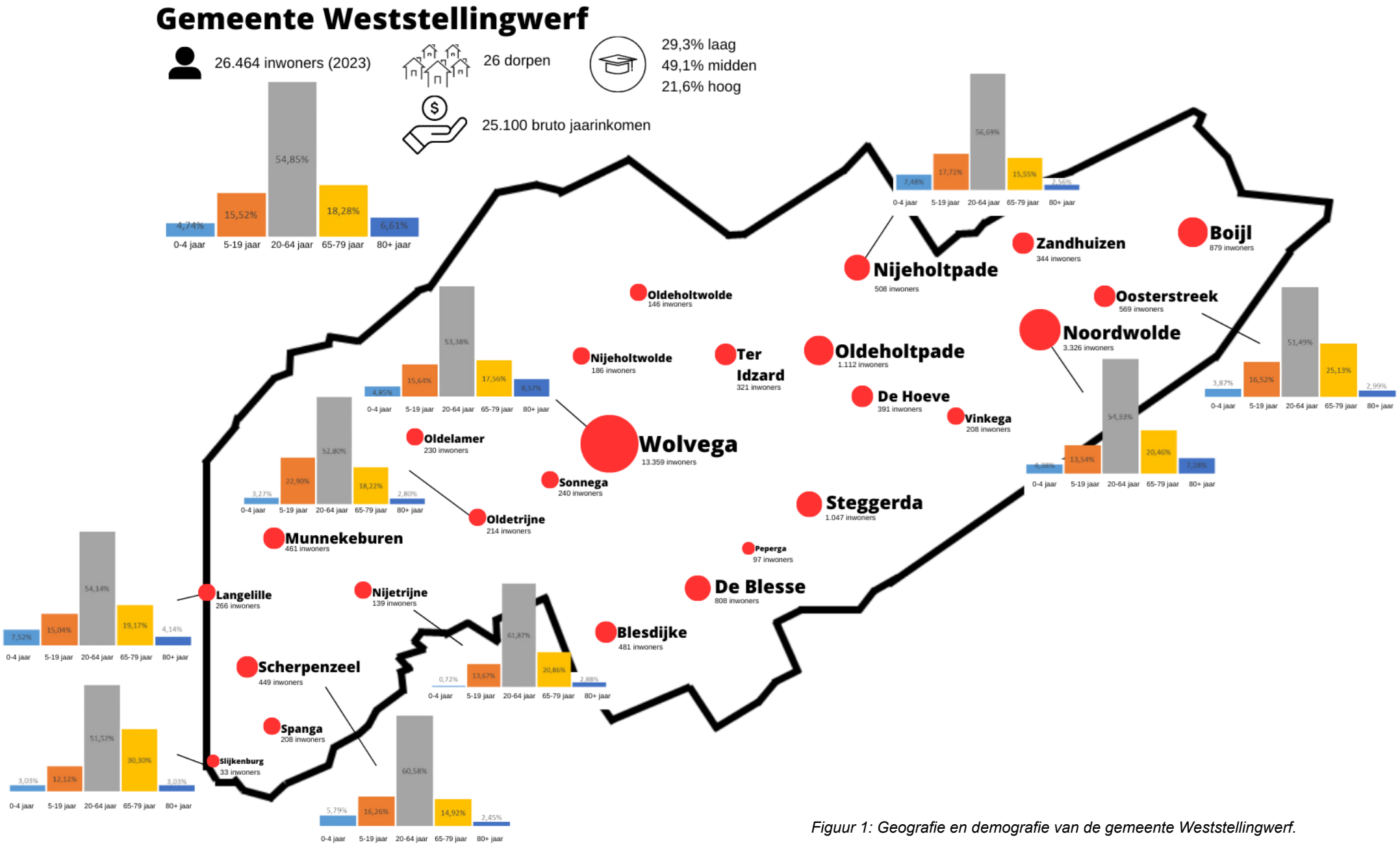
Weststellingwerf kende in 2022 11.600 huishoudens. De verwachting is dat dit tot 2040 groeit tot 12.460 huishoudens, waarna het zal stabiliseren (Primos, 2022). De woningvoorraad in de gemeente Weststellingwerf bestaat grotendeels uit grondgebonden eengezinswoningen. Daarmee is ongeveer 85% van de woningvoorraad aanpasbaar voor extramurale zorg (NL: 53%).

Sociaal economische status (SES)

Sociaaleconomische status (SES) is een meetinstrument voor de positie van mensen op de maatschappelijke ladder en is een combinatie van inkomen, opleidingsniveau en beroepsstatus. Over het algemeen kennen de buitengebieden van de gemeente een hogere SES dan de kernen Wolvega en Noordwolde (Gemeentelijk profiel Weststellingwerf 2023).

Opleidingsniveau

In onze gemeente heeft 29,3% van de inwoners een laag, 49,1% midden en 21,6% een hoog opleidingsniveau (CBS, 2021). In Blesdijke, Nijeholtpade en De Hoeve-Vinkega heeft een klein deel van de beroepsbevolking een laag opleidingsniveau (<20%) en is er een hoog percentage hoger opgeleiden (>30%). Zandhuizen kent het hoogste percentage lager opgeleiden (44,4%), gevolgd door De Blesse-Peperga (35,7%). Het gebied Scherpenzeel-Spanga kent het hoogste percentage met een midden opleidingsniveau (61,8%). Laag en middelbaar opgeleiden in onze gemeente hebben een hogere eenzaamheid, vaker psychische klachten, vaker één of meer langdurige ziekten of aandoeningen, en roken vaker dan hoger opgeleiden. Hoger opgeleiden ervaren meer eigen regie over het leven en vaker een (zeer) goede gezondheid dan middelbaar en lager opgeleiden.



Figuur 1: Geografie en demografie van de gemeente Weststellingwerf.

(Arbeids)participatie
Van de potentiële beroepsbevolking heeft 69,6% in Weststellingwerf betaald werk (PBF 2021). Meer mannen dan vrouwen werken en we zien dat inwoners met een laag opleidingsniveau minder vaak betaald werken dan middelbaar en hoog opgeleiden. Arbeidsongeschikten/werklozen in onze gemeente ervaren minder regie over hun leven, een minder goede ervaren gezondheid, meer stress, meer langdurige ziekten of aandoeningen, meer eenzaamheid en zijn vaker rokers (Gemeentelijk profiel Weststellingwerf 2023).

Het aantal vrijwilligers loopt in onze gemeente terug en ligt met 25% lager dan de 31% in Friesland (Corona Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022). Het percentage vrijwilligers ligt hoger onder de ouderen: 31% van hen doet vrijwilligerswerk (t.o.v. 23% 18-64 jaar). Het percentage vrijwilligers is hoger in kleinere dorpen van de gemeente t.o.v. de kernen Wolvega en Noordwolde (Buurtatlas VZInfo 2020).

Inkomen en bestaanszekerheid
Het gemiddeld inkomen lag in 2021 in Weststellingwerf met €31.000 iets lager dan in Friesland (€31.200) en Nederland (€34.200) (PBF 2021). Van onze inwoners heeft 45% een laag inkomen, 41% een midden inkomen en 14% een hoog inkomen, vergelijkbaar met Friesland (PBF 2021). Van de huishoudens in Weststellingwerf heeft 8% een inkomen tot 120% van het sociaal minimum, vergelijkbaar met Friesland en Nederland (Corona Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022). De inkomensongelijkheid is lager dan in Friesland en Nederland (PBF 2021).

Sinds 2020 hebben meer inwoners moeite met rondkomen (Corona Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022). Wel is dit percentage voor Weststellingwerf lager (14%) dan voor Friesland (16%) en Nederland (19%). In Weststellingwerf hebben jongeren relatief vaak moeite met rondkomen (9%) in vergelijking met Friesland (7%) (Jeugdmonitor 2019).

Het percentage huishoudens met problematische schulden is in Weststellingwerf gelijk aan het percentage in Friesland (6,6%) (CBS 2021). Deze huishoudens bevinden zich voornamelijk in de kernen Wolvega en Noordwolde.

<u>Fysieke gezondheid</u>
Het percentage inwoners dat zich (zeer) gezond voelt (69%) is afnemend ten opzichte van 2020 en lager dan in Friesland (72%) en Nederland (70%) (Corona Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022). De daling is het grootst onder inwoners die moeite hebben met rondkomen. Mensen op hogere leeftijd en met een lager opleidingsniveau beoordelen hun gezondheid lager. Ook kinderen en jongeren in Weststellingwerf ervaren een goede gezondheid (respectievelijk 98% en 88%) (Kindmonitor 2022 en Gezondheidmonitor Jeugd 2019).

Bijna een kwart van de 18 t/m 64-jarigen ervaart een beperking in het dagelijks leven vanwege een langdurige ziekte of aandoening; voor 65'ers is dit 45% (Gemeentelijk Profiel Weststellingwerf, 2023). Naar verwachting stijgt het aantal inwoners met een chronische aandoening in de komende jaren flink (Regiobeeld Friesland 2023). In vergelijking met Friesland heeft Weststellingwerf het hoogste percentage kinderen die in het dagelijks leven een beperking ervaren door een chronische aandoening (15%; FR: 11%) (Kindmonitor 2022).

<u>Mentale gezondheid en welbevinden</u>
Qua mentale gezondheid en welbevinden is 93% van de Weststellingwervers tussen de 18 en 64 jaar tevreden met het eigen leven; voor 65+'ers is dit 97% (Gemeenteprofiel Weststellingwerf 2023). Er is wel een groot verschil tussen werklozen/arbeidsongeschikten (79% tevreden) en werkenden (96% tevreden). Het percentage inwoners van 18 jaar en ouder dat psychische klachten ervaart is in Weststellingwerf vergelijkbaar met Friesland en Nederland (respectievelijk 19%, 18%, 21%) (Corona Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022). Net als landelijk hebben jongvolwassenen en vrouwen vaker psychische klachten. Jongvolwassenen en midden- en hoogopgeleiden ervaren over het algemeen ook meer

stress. Van onze inwoners ervaart 17% (heel) veel stress in het dagelijks leven, ook vergelijkbaar met Friesland en Nederland (Corona Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022).

Inwoners van Weststellingwerf zijn gemiddeld iets veerkrachtiger dan inwoners van Friesland en Nederland (respectievelijk 18%, 15% en 17%) (Corona Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022). Laag opgeleiden zijn wel minder veerkrachtig dan hoger opgeleiden. Een iets hoger percentage Weststellingwervers ervaart onvoldoende eigen regie op het leven (8%) ten opzichte van Friesland (12%) (Gemeentelijk Profiel Weststellingwerf 2023). Vooral 75+'ers en lager opgeleiden in Weststellingwerf ervaren onvoldoende eigen regie op het leven.

Weststellingwerf heeft in Friesland het hoogste percentage kinderen met matige en ernstige psychosociale problematiek (25% t.o.v. 18% voor FR) (Kindmonitor 2022). Ook het percentage kinderen en jongeren dat onvoldoende weerbaar is (respectievelijk 11% en 7%) ligt hoger dan in Friesland (respectievelijk 7% en 6%) (Gemeentelijk profiel Weststellingwerf 2023).

Eenzaamheid in onze gemeente is het hoogst in de wijk Wolvega-De Stedes, waar veel ouderen wonen (Buurtatlas VZInfo 2020). Het aantal inwoners dat zich ernstig eenzaam voelt is gestegen sinds 2020. Wel ligt het percentage inwoners dat zich eenzaam voelt in Weststellingwerf lager (43%) dan in Friesland (47%) en Nederland (49%) (Corona Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022). Hoger opgeleiden voelen zich minder eenzaam (37%) dan midden (44%) en lager opgeleiden (47%).

<u>Leefstijl</u>

Kinderen en jongeren (tot 18 jaar)

- *Overgewicht*: het percentage jongeren met matig en ernstig overgewicht is 10% en voor kinderen is dit 11%, ongeveer gelijk aan het percentage in Friesland (Gemeentelijk profiel Weststellingwerf 2023).
- *Alcoholgebruik:* 16% van de jongeren is wel eens dronken of aangeschoten geweest (FR: 20%) (Gemeentelijk profiel Weststellingwerf 2023). De naleving van de alcoholleeftijd voor de verkoop was in de gemeente in 2022 29,4%, lager dan het provinciale gemiddelde van 36,8% (Hotspot-nalevingsonderzoek Leeftijdsgrens Veiligheidsregio Fryslân 2022).
- *Roken:* onder jongeren in Weststellingwerf ligt het percentage lager rokers (3%) dan in Friesland (4%) (Gemeentelijk profiel Weststellingwerf 2023).

Volwassenen (18-65 jaar)

- *Overgewicht:* het percentage inwoners met overgewicht is sinds 2016 gestegen en ligt met 57% hoger dan in Friesland (51%) en Nederland (50%) (Corona Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022). Van de inwoners heeft 37% matig overgewicht en 20% ernstig overgewicht. Overgewicht komt in onze gemeente gemiddeld vaker voor bij mannen, 65+plussers en laag- en midden opgeleiden.
- *Alcoholgebruik:* van onze inwoners drinkt 43% niet of maximaal één glas per dag (richtlijn) (Corona Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022). Meer hoger opgeleiden overschrijden deze richtlijn (28% houdt zich aan de richtlijn) dan lager opgeleiden (53% houdt zich aan de richtlijn). Ook houden vrouwen zich vaker aan de richtlijn (56%) dan mannen (30%). Van onze inwoners is 8% een overmatige drinker en 11% een zware drinker.
- *Roken*: ten opzichte van 2020 roken er in 2022 minder inwoners in de gemeente en het percentage rokers ligt met 14% lager dan in Friesland (18%) (Corona Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022).

Ouderen (65+)

- *Overgewicht*: in Weststellingwerf heeft 62% van de ouderen overgewicht (FR: 58%) (Gemeentelijk profiel Weststellingwerf 2023).
- *Alcoholgebruik* (Corona Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022): van de ouderen voldoet 58% aan de richtlijn van maximaal één glas alcohol per dag.
- *Roken*: 8% van de ouderen in onze gemeente rookt tabak (Corona Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022).

Zorggebruik- en behoefte

In Weststellingwerf zijn relatief veel ouderen met een Wlz-indicatie woonachtig in een instelling: in 2022 zat 525 van de cliënten in een instelling en 97 ontving zorg thuis (Primos, 2022). Van alle intramurale cliënten is circa 70% ouder dan 55 jaar en 55% ouder dan 75 jaar. Van deze cliënten heeft 35% vanwege een psychogeriatrische aandoening zorg nodig. In de komende jaren wordt een groei van het aantal mensen met Wlz-indicatie verwacht (Primos, 2022).

In 2022 ontvingen ongeveer 1700 huishoudens in Weststellingwerf hulp en ondersteuning vanuit de Wmo (15% van het aantal huishoudens in de gemeente). Er wordt met name veel hulp bij het huishouden gegeven. De verwachting is dat het aantal huishoudens met Wmo-ondersteuning door toename van het aantal 75-plus huishoudens in de komende jaren zal toenemen (Primos, 2022).

In 2022 waren er ruim 500 personen die jeugdhulp zonder verblijf ontvingen. Op basis van de demografische ontwikkelingen wordt een lichte afname in het aantal jeugdigen met jeugdhulp in de komende jaren verwacht (Primos, 2022).

Sociale basis

In Friesland kijken mensen naar elkaar om en vooral in de plattelandsgebieden zien we een hoge sociale samenhang (PFB 2021). In Zuidoost-Friesland gaf in 2021 meer dan de helft van de inwoners informele hulp aan anderen in de buurt, wijk of het dorp (2018 nog 34%).

Over de jaren heen zien we in onze gemeente een lichte afname in het aantal mantelzorgers. Het percentage mantelzorgers dat langer dan 3 maanden en meer dan 8 uur per week zorgt voor een ander ligt in de gemeente gelijk met Friesland en Nederland (12%) (PBF 2020). Het percentage is het hoogst voor inwoners met een leeftijd voor 50-64 jaar, een kwart van hen verleent mantelzorg. Van de jongeren in Weststellingwerf verleent 11% mantelzorg (Gemeentelijk Profiel Weststellingwerf 2023).

Volgens MantelzorgNL hebben we in de gemeente statistisch gezien 1275 volwassen mantelzorgers die langdurig en intensief verzorgen. Van deze mantelzorgers zijn, weer statistisch gezien, 708 mantelzorgers zwaarbelast. In de gemeente zijn op dit moment ongeveer 190 mantelzorgers ingeschreven.

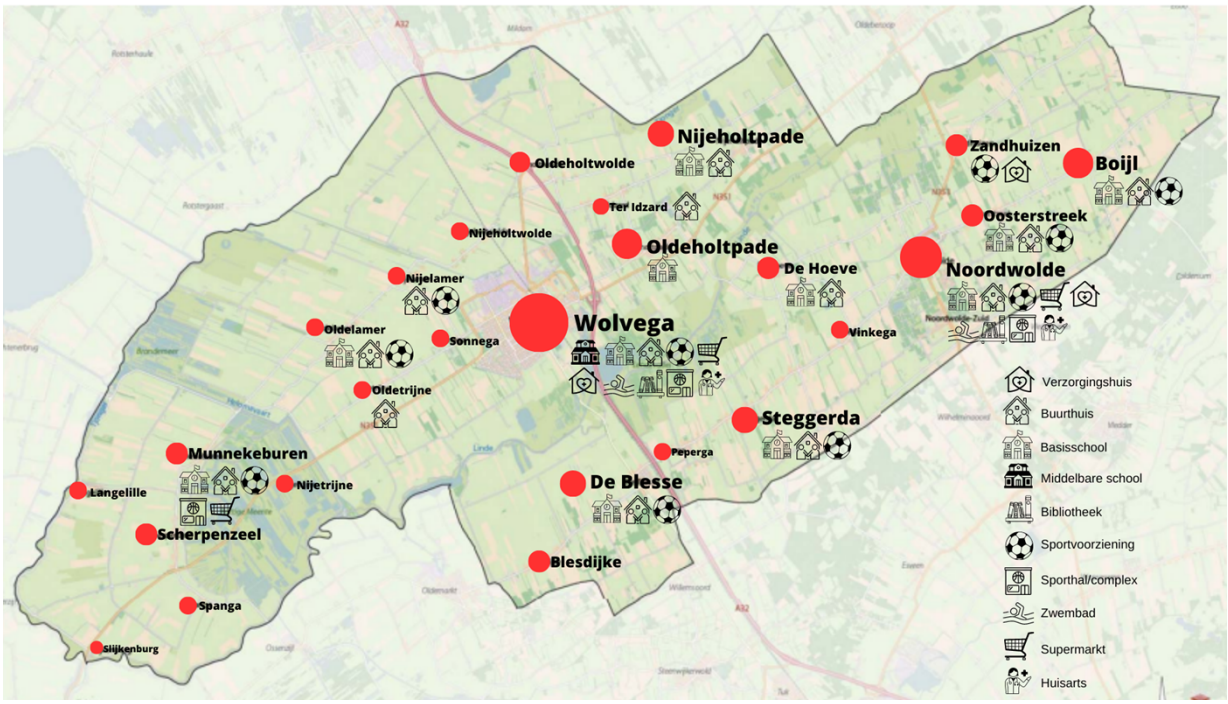
Verenigingsleven en voorzieningen

In Zuidoost-Friesland is een groot deel van de inwoners (82%) lid van een hobby- of vrijetijdsvereniging (PBF 2021). Er is een verschil in opleiding: 87% van de hoger opgeleiden is lid van een vereniging ten opzichte van 75% lager opgeleiden en 78% middelbaar opgeleiden.

In Weststellingwerf is 29,6% van alle inwoners lid van één of meer sportverenigingen (NOC*NSF 2021). Vooral in de leeftijd 10-25 jaar zijn er veel sportbondleden (53,7%). Naarmate de leeftijd stijgt, neemt het aantal leden af. Van de 65+'ers is nog 17,7% lid van een sportvereniging. Inwoners zijn vooral lid van voetbal (7,8%) en sportvissen (7,9%). Ook het aantal leden bij de paardensport (1,9%) is in vergelijking met Friesland en Nederland hoog.

De gemiddelde afstand tot voorzieningen is in Friesland groter dan in Nederland en het aantal voorzieningen is vaak ook lager. Zo moeten inwoners van Weststellingwerf gemiddeld 16,7km rijden naar een ziekenhuis, 13,2km naar een bioscoop en 4,7km naar een zwembad. Twee derde van de inwoners van Zuidoost-Friesland maakt dan ook 3 keer per week of vaker gebruik van een auto. Toegang tot een huisarts dichtbij wordt als een grote waarde gezien. Figuur 2 laat de voorzieningen in Weststellingwerf zien: de basisscholen en middelbare scholen, zwembaden, sporthallen, bibliotheek, huisartsen en verzorgingstehuizen. Hieruit blijkt dat (zorg)voorzieningen vooral geclusterd zijn in Wolvega en Noordwolde.

Munnekeburen, Oldelamer, Oldeholtwolde, Ter Idzard, Nijeholtpade, Blesdijke, De Blesse, Peperga, Steggerda, Vinkega, Noordwolde, Oosterstreek en Boijl zijn te bereiken met een streekbus. Verder rijden er in alle dorpen Opstappers die men naar het NS treinstation in Wolvega kan brengen. Verder kennen Sonnega, Oldetrijne, Munnekeburen, Langelille en Oldelamer een buurtbus die in de ochtend twee keer rijdt tot het Linde College in Wolvega en in de middag twee keer daar start.



Figuur 2: Diverse voorzieningen in Weststellingwerf, weergegeven per dorp.

Ouders van kinderen van 4 t/m 12 jaar vinden de buurt waarin ze wonen over het algemeen speelvriendelijk, met voldoende groen om in te spelen en met vriendjes. 66% van de kinderen speelt dan ook elke dag buiten (Kindmonitor 2022). Daarentegen vindt 32% van de jongeren dat er geen of te weinig plekken in de buurt zijn om te sporten of te bewegen (Jeugdmonitor 2019). vereniging ten opzichte van 75% lager opgeleiden en 78% middelbaar opgeleiden. Ook vindt bijna twee derde van de jongeren dat er onvoldoende ontmoetingsplekken in de buurt zijn (Jeugdmonitor 2019).

Sporten

In Weststellingwerf sport een kwart van de inwoners 18 t/m 64 jaar minstens één keer per week (FR: 22%) (Gemeentelijk profiel Weststellingwerf 2023). Van de kinderen 4 t/m 12 jaar sport 48% (FR: 48%) en van de jongeren 12 t/m 18 42% (FR: 44%). Van de 65+'ers sport 23% (FR: 23%) minstens 1 keer per week. Voor hen is het belangrijk om balansversterkende oefeningen te doen. In Weststellingwerf voldoet 7% aan deze richtlijn (FR: 6%).

Bewegen

In 2022 voldeed 42% van de inwoners in onze gemeente aan de beweegrichtlijnen (Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022). Er zijn geen grote verschillen tussen wijken als het gaat om het voldoen aan de beweegrichtlijn. Wel is het percentage jongeren dat 5 dagen of meer per week minstens één uur per dag beweegt in de omgeving Noordwolde hoger dan de omgeving Wolvega (Jeugdmonitor 2019 Gebiedscijfers).

In vergelijking met Friesland gaan minder jongeren lopend of op de fiets naar school of het werk: 54% van de kinderen van 4 t/m 12 (FR: 61%) en 76% van de jongeren 12 t/m 18 (FR: 77%) (Kindmonitor 2022 en Jeugdmonitor 2019). Het percentage jongeren dat elke dag naar school, stage of werk fiets of loopt is hoger in Wolvega en omgeving dan in Noordwolde en omgeving (Jeugdmonitor 2019 Gebiedscijfers).

2.2. Bestaand beleid en interventies rondom gezondheid en preventie

In de gemeente Weststellingwerf gebeurt er momenteel al veel rond gezondheid en preventie. De hoofdlijnen van het preventie- en gezondheidsbeleid staan beschreven in de Friese Preventieaanpak en het Lokaal Gezondheidsbeleid Weststellingwerf 2022-2025. Daarnaast werken we aan het terugdringen van gezondheidsachterstanden en aan een gezonde leefomgeving vanuit de Omgevingsvisie Weststellingwerf.

Friese Preventieaanpak

De Friese Preventieaanpak, opgesteld naar aanleiding van het Nationaal Preventieakkoord, heeft als ambitie: een goede gezondheid en welzijn met gelijke kansen voor iedereen in Fryslân. Daarbij wordt een levensloopbenadering gehanteerd en wordt preventie breed getrokken (van 'voorkomen dat' tot 'voorkomen van erger'). Bij preventie gaat het hierbij om leefstijl, opvoeding, financiën, onderwijs, werk en participatie, psychosociale gezondheid, gezondheidsvaardigheden en leefomgeving. Verschillende partijen werken samen binnen diverse programma's, interventies, coalities en lerende netwerken vanuit de Friese Preventieaanpak.

Lokaal Gezondheidsbeleid Weststellingwerf 2022-2025

De ambities van het Lokaal Gezondheidsbeleid Weststellingwerf 2022-2025 komen grotendeels overeen met de ambities van de Friese Preventieaanpak. In Weststellingwerf richten we ons samen met interne en externe partijen op het bevorderen en beschermen van de gezondheid van onze inwoners. Daarbij zetten we in op het verkleinen van sociaaleconomische verschillen door het stimuleren van gezonde leefstijl en het realiseren van een gezonde fysieke en sociale leefomgeving. Daarbij zijn de uitgangspunten een positieve gezondheidsbenadering, inzetten op kansengelijkheid, inzet op alle levensfases in de levensloop en een integrale aanpak. Weststellingwerf heeft hierbij drie ambities opgesteld: gezonde leefstijl, gezonde leefomgeving en gezonde geest. Hieronder wordt per ambitie beschreven welke activiteiten en interventies worden ingezet.

Gezonde leefstijl

Gemeente Weststellingwerf zet diverse activiteiten en interventies in voor de aanpak van overgewicht en obesitas. Gemeente Weststellingwerf is een JOGG-gemeente: we kennen in de gemeente vijf sportlocaties die bezig zijn met een gezondere sportomgeving via de JOGG werkwijze (rookvrije sportterreinen, verantwoord alcoholgebruik en een gezonder voedingsaanbod).

Daarnaast heeft de gemeente 5,8fte aan buurtsportcoaches onder de naam Beweegteam Weststellingwerf Team FRL. Met de inzet van het Beweegteam organiseren we een groot doelgroepgericht aanbod aan sport- en beweegactiviteiten voor kinderen, jongeren, volwassenen/ouderen, inwoners met een lage SES en mensen met een beperking of aandoening. De inzet van Team FRL wordt jaarlijks vastgelegd in een activiteitenplan.

Ook maken we gebruik van de gezonde leefstijlinterventie (GLI)-methode door inzet van leefstijlspecialisten die het CooL-programma aanbieden. De leefstijlspecialisten worden voor verschillende activiteiten ingezet; zo is er bijvoorbeeld ook binnen Kansrijke Start aandacht voor een gezonde leefstijl in samenwerking met de verloskundigen.

Gezonde leefomgeving

In onze gemeente zetten we in op een gezonde leefomgeving: een leefomgeving die bewoners als prettig ervaren, die uitnodigt tot gezond gedrag en waar de negatieve invloed op gezondheid zo klein mogelijk is. We richten ons daarbij op een wijkgerichte aanpak door de gehele gemeente heen, waardoor er in de wijk gericht aangesloten kan worden op de behoeften van inwoners. Signalen ontvangen wij onder andere vanuit het opbouwwerk en ketenpartners.

Voor kinderen en jongeren zetten we in op een gezonde leefstijl bij scholen, kinderopvang en sportverenigingen. Zo zijn we onder andere bezig met het rookvrij maken van kind-omgevingen en het aanbieden van een gezond voedselaanbod en het zorgen voor voldoende buitenspeelmogelijkheden.

Weststellingwerf bevindt zich in fase 0, de opstartfase, van Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO). Er is een ambtelijke oriëntatie uitgevoerd en de volgende stap is de bestuurlijke afstemming. Wel is in het collegeprogramma opgenomen dat we willen werken aan een kansrijke omgeving voor ieder kind. Om dit te bereiken werken wij vanuit onderwijs, cultuur en sport samen aan een passend onderwijs- en naschools aanbod.

Verder proberen we middelengebruik terug te dringen door aandacht te bieden aan landelijke en regionale campagnes rondom een rookvrije generatie (zoals Stoptober), het inzetten van gekwalificeerde Stoppen met Roken (SMR) coaches en het terugdringen van alcoholgebruik onder jongeren. We sluiten daarbij aan op de landelijke NIX180campagne en handhaven op de naleving van de Alcoholwet. Op basis van de Alcoholwet stelt de gemeente regels op en maakt afspraken met betrokken partijen. Zo stuurt de gemeente op het terugdringen van alcoholgebruik en naleving van de regels bij evenementen. Lokaal werken we samen in drie netwerkstructuren. In een Denktank met de burgemeester, horeca, GGD, sportverenigingen, VNN, supermarkten, VTH en de beleidsadviseur gezondheid/aanjager JOGG is er halfjaarlijks overleg om samen te kijken hoe we het alcoholgebruik onder jongeren kunnen terugdringen. Ook zetten we het horeca- en supermarktconvenant voort met het Uitvoeringsprogramma Alcoholwet 2022-2025.

In de gemeente kennen we verder nog de volgende netwerkstructuren rondom middelengebruik:
- Met de werkgroep Welzijn onder Jongeren wordt samengewerkt op thema's mediawijsheid, verleidingen de baas (middelengebruik) en veerkracht bij tegenslag (weerbaarheid). Betrokken zijn middelbare scholen, jongerenwerk, schoolmaatschappelijk werk, POH Jeugd, GGD (gezondheidsbevordering en JGZ), wijkagent en VNN.
- Overleg Jongeren op Straat: overleg om signalen over overlast of problematiek en een gerichte aanpak te bespreken. Betrokken zijn middelbare scholen, politie, BOA, jongerenwerker vanuit het gebiedsteam, VNN, GGD (JGZ), basisscholen, kinderopvang en peuterspeelzalen.

Voor mensen met een beperking proberen we het zo makkelijk mogelijk te maken om zelfstandig deel te nemen aan de maatschappij door het beschikbaar stellen van toegankelijkheidsinformatie van openbaar toegankelijke gebouwen. Voor ouderen realiseren we beweegtuinen.

Gezonde geest
Binnen de gemeente werken we samen met scholen en kinderopvanglocaties aan het thema 'welbevinden', onder andere door preventieve activiteiten als weerbaarheidstrainingen en Gezonde School. Met de eerder genoemde werkgroep Welzijn onder Jongeren wordt naast middelengebruik en mediawijsheid ook gewerkt aan veerkracht bij tegenslag (weerbaarheid) onder jongeren.

In oktober 2022 zijn we in de gemeente gestart met een welzijnscoach Welzijn op Recept (verder: WOR) (0,1fte) bij twee huisartsenpraktijken. Na een succesvolle halfjaarlijkse evaluatie is er vanaf juni 2023 uitgebreid naar 0,9fte. Er is overleg met de betrokken huisartsenpraktijken en binnen het driehoeksoverleg wijkgericht werken, waar ook de wijkverpleegkundigen en het gebiedsteam vertegenwoordigd zijn. Binnen de ketensamenwerking Regioplan Heerenveen en omgeving, waar we als gemeente samen met zorgpartijen uit de ziekenhuisregio Heerenveen bij aangesloten zijn, wordt WOR verder uitgewerkt.

Binnen de gemeente zijn we bezig met verschillende projecten die aansluiten bij het bestrijden van eenzaamheid, zoals Eén tegen Eenzaamheid, netwerkcoaches, dorpskamers en een samenwerking met de Onafhankelijke Seniorenverenigingen Wolvega (OSW). Daarnaast werken we samen vanuit de

lokale driehoek wijkgericht werken waar projecten worden gedeeld met deelnemers van de driehoeken (wijkverpleging, huisartsen, casemanagers dementie en het sociaal domein).

Terugdringen van gezondheidsachterstanden

Vanuit het Lokaal Gezondheidsbeleid, het Plan van Aanpak Gezondheidsachterstanden 2020-2021, de kadernota Armoedebeleid en het uitvoeringsplan Aanpak Armoede en Schulden werken we aan het terugdringen van gezondheidsachterstanden. Om de gezondheidsachterstanden aan te pakken heeft de gemeente Weststellingwerf gewerkt vanuit het stimuleringsprogramma Gezond in de Stad (GIDS), wat nu is opgenomen in de brede SPUK.

Met de aanpak Kansrijke Start beogen we dat zoveel mogelijk kinderen een goede start van hun leven hebben. Om die reden is het belangrijk dat (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie vroegtijdig worden gesignaleerd en ondersteund met de inzet van passende interventies, startend vóór de geboorte met een gezonde leefstijl van de moeder en doorlopend tot het kind ongeveer twee jaar oud is (eerste 1000 dagen):

- We ondersteunen kwetsbare inwoners met een kinderwens, zodat zij goed starten met hun zwangerschappen. In het najaar van 2023 startten we met het trainen van aandachtsfunctionarissen (gebiedsteammedewerkers en zorgprofessionals) voor het programma Nu niet Zwanger, gericht op minder ongeplande en onbedoelde zwangerschappen in kwetsbare gezinnen.
- Tijdens de zwangerschap proberen we kwetsbare gezinnen in beeld te krijgen en ze hulp te bieden:
    - Samenwerking met lokale ketenpartners met warme overdracht wat er voor zorgt dat de kwetsbare zwangere de beste begeleiding tijdig ontvangt.
    - Verloskundigen zijn getraind in het afnemen van de ALPHA-NL lijst, toegepast tijdens de verlengende intake na 10 weken controle bij de verloskundige. Dit zorgt ervoor dat er tijdig gesignaleerd kan worden zodat de warme overdracht naar samenwerkingspartners kan plaatsvinden.
    - Leefstijlconsulten bij de verloskundige, bijvoorbeeld over het belang van een gezonde leefstijl en ondersteuning bij stoppen met roken.
    - Prenatale huisbezoek door GGD voor tijdige signalering.
    - Zorgpad voor professionals.
    - We zijn aan het onderzoeken welke prenatale voorlichting effectief is voor de lage SES-doelgroep.
- Na de geboorte zijn er contactmomenten met de jeugdgezondheidszorg (GGD), zodat meer kwetsbare ouders zijn toegerust voor het ouderschap en de opvoeding. Daarnaast bieden we laagdrempelige opvoedondersteuning voor kwetsbare ouders om op termijn uithuisplaatsing of onder toezicht plaatsing van kinderen te voorkomen. We ondersteunen zeer kwetsbare ouders. De coördinatie ligt bij Humanitas.

Verder vinden we het belangrijk dat iedereen, ongeacht budget, mee kan doen in de maatschappij. Daarom geeft de gemeente Weststellingwerf subsidies aan Stichting Leergeld en het Volwassenenfonds, is er een gezonde voedselbank, Kledingbank en bieden we menstruatieproducten aan bij menstruatie-uitgifte punten die door de gemeente heen te vinden zijn. Stichting Leergeld geeft sportkansen aan kinderen vanaf vier tot en met zeventien jaar, die leven in gezinnen waar niet genoeg geld aanwezig is om lid te worden van een sportvereniging. Voor die kinderen betaalt Stichting Leergeld de contributie en de benodigde sportattributen. Naast het bieden van sportmogelijkheden heeft Stichting Leergeld veel contacten met Kinderhulp om kinderen ook te helpen met financiën rondom andere zaken. Op die manier proberen we gezondheidsachterstanden door financiën te verminderen.

Er is een actieve externe samenwerking met verschillende ketenpartners die zich richten op het terugdringen van de gezondheidsachterstanden in de vorm van een lokale, integrale thematafel Armoede. Betrokken zijn de voedselbank, kledingbank, bibliotheek, kerken, OSW, het burgerplatform, Humanitas, stichting Leergeld, opbouwwerk en budgetcoach (vanuit gebiedsteam), Spelotheek,

Taalplein, Vroegsignalering, en Sport Fryslân. Met deze Thematafel wordt kennisuitwisseling en samenwerking tussen uitvoerders van het armoedebeleid bevorderd. De partners die samenwerken bij armoedebestrijding werken hierdoor samen aan het bereiken van beleidsdoelen op het gebied van armoede en sociale uitsluiting. Bovendien hebben zij een belangrijke signaalfunctie in de maatschappij en kunnen zij adviseren over het bereiken van de doelgroep.

Vanuit de Friese Preventieaanpak is er aandacht voor een brede aanpak voor een goede gezondheid met gelijke kansen voor iedereen en daarmee een verkleining van gezondheidsachterstanden. Deze aanpak is gericht op preventie op verschillende leefgebieden zodat gezondheidswinst geboekt kan worden en een levensloopbenadering zodat gelijke kansen in elke levensfase aangeboden kunnen worden. Daartoe wordt onder andere via coalities en lerende netwerken samengewerkt en kennis gedeeld over determinanten die van invloed zijn op gezondheid. In het bijzonder het Lerend netwerk gebieds-, wijk- of dorpsaanpak, Coalitie Financieel Fit Fryslân, Coalitie Gezondheidsvaardigheden, Coalitie Ouderschap/Kansrijke Start en Coalitie Participatie zijn relevant voor het terugdringen van gezondheidsachterstanden.

Woonzorgvisie
De gemeente stelt in 2023 een woonzorgvisie op met als ambities om voor iedereen die zorg behoeft een passende woning te hebben om zo te bereiken dat oudere inwoners zo lang mogelijk zelfstandig thuis kunnen wonen. De ambitie om inwoners zo lang mogelijk in hun eigen vertrouwde omgeving te laten wonen, betekent dat sociale netwerken versterkt en voorzieningen in stand moeten worden gehouden (Concept Woonzorgvisie dd. 31 januari 2023).

Gezondheid en preventie vanuit de Omgevingsvisie
In de Omgevingsvisie Weststellingwerf 2019 wordt speciale aandacht aan gezondheid gegeven. Vanuit de Omgevingsvisie bevorderen we gezondheid door het uitnodigen van gezond gedrag. Zo stimuleren we leefomgevingen die sociale contacten en bewegen vergemakkelijken, bijvoorbeeld door de aanleg van fiets- en wandelpaden. Ook beschermen we de gezondheid door negatieve invloed van bijvoorbeeld geluid of luchtverontreiniging zo klein mogelijk te maken door toe te zien op naleving van de regels en wetten rondom milieu en welzijn.

2.2. Bestaand beleid en interventies rondom sociale basis, cultuur en sport

In onze gemeente heeft het opbouwwerk en het jongerenwerk, ondergebracht in onze gebiedsteams, veel contact met inwoners, verenigingen, scholen, wijken en dorpen. Zo heeft het opbouwwerk vooral lokale contacten met inwoners, verenigingen en clubs en dorpsbelangen. Het jongerenwerk heeft contact met scholen, schoolmaatschappelijk werk, lokale verenigingen, politie, JGZ/GGD, VNN, POH Jeugd, VHT en de afdeling Veiligheid Weststellingwerf. Zij zijn deels georganiseerd in werkgroepen, zoals Welzijn onder Jongeren en de Werkgroep Jongeren op Straat. Opbouwwerkers en jongerenwerkers werken samen in de vakgroep Sociale Basis vanuit de volgende visie: “We werken samen met inwoners in buurten en dorpen om de verbinding tussen inwoners te versterken en de leefbaarheid te vergroten. Hierdoor kan iedereen meedoen aan de samenleving. Met inwoners en organisaties werken we samen aan eigen kracht, samenredzaamheid en helpen we burgerinitiatieven te laten groeien, waardoor wij bijdragen aan het welbevinden op alle leefgebieden. We maken hierbij gebruik van formele en informele netwerken om te komen tot de meest duurzame oplossing.”

Verder staat in de begroting van 2023 opgenomen dat we als gemeente inzetten op een sterke pedagogische basis voor onze kinderen en jeugd: “We zetten in op een sterke pedagogische basis, zodat kinderen waardevolle sociale relaties kunnen opbouwen met hun ouders, buurt, school en vrijetijdsverenigingen. Een sterke basis zorgt voor een passend alternatief voor jeugdhulp, dichtbij het normale leven van jeugdigen en gezinnen. Ook voor het positief opgroeien is een goede verbinding tussen de betrokkenen in het pedagogisch klimaat (gezin, school en de wijk/het dorp) belangrijk.”

Regio Deal Zuidoost Friesland

Momenteel loopt er vanuit de Regio Deal Zuidoost Friesland een project om verbinding en ontmoeten in Wolvega te verbeteren: Bestemming Wolvega. De eerste fase van het project, waarin is onderzocht hoe inwoners van Wolvega het dorp ervaren, is afgerond. Daarin is onder andere onderzocht welke initiatieven en activiteiten er al zijn, hoe mensen met elkaar in contact komen en op welke manier dit alles versterkt of vergroot kan worden.

In Noordwolde is in 2011 gestart met Bestemming Noordwolde. De eerste jaren lag de nadruk op fysieke projecten, zoals het opknappen van het Manauplein, aanpak van de verlichting en aanpak van de kruising voor het Vlechtmuseum. Sinds 2018 ligt de aandacht meer op de sociale leefbaarheid en wordt er gewerkt aan projecten met en voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, aan het versterken van de verbindingen in het dorp en aan een gezonde leefstijl (onder andere Stopcoaches, gezonde kookworkshops en beweeglessen voor peuters). In werkgroepen werken medewerkers van de gemeente, vrijwilligers en instanties die betrokken zijn bij Noordwolde samen om de sociaaleconomische positie van inwoners van het dorp en de fysieke leefbaarheid verder te verbeteren. Bestemming Noordwolde wordt eind 2023 afgerond; er wordt gezorgd dat de resultaten die behaald zijn worden geborgd.

Ook is er Bloeizone Steggerda vanuit Regio Deal Zuidoost-Friesland, een initiatief waarin wordt gestreefd naar een groen, levendig dorp waar bewoners zich prettig voelen. In de bloeizone worden inwonersinitiatieven opgepakt. Zo wordt een jeu–de-boulesbaan aangelegd voor de oudere jongeren uit het dorp, een kookgroep opgericht, sportclinics georganiseerd, gezonde voeding gepromoot en wordt groen aangelegd. De Bloeizone borduurt voort op de dorpsvisie en de brainstormsessies met bewoners.

Voorzieningen vanuit Omgevingsvisie Weststellingwerf

In de Omgevingsvisie Weststellingwerf 2019 stellen we dat de gemeente zich blijvend inzet op voorzieningen om de buurten ook in de toekomst leefbaar te houden. Bewoners hechten vooral aan voorzieningen op het gebied van onderwijs, ontmoeting, zorg en sport. Het huidige voorzieningenaanbod wordt algemeen gezien als toereikend.

Mantelzorg

In het Beleidsplan Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 Oost- en Weststellingwerf is opgenomen dat we mantelzorgers die veel zorg geven willen ondersteunen, zodat zij niet overbelast raken. Dit gebeurt op verschillende manieren. Door maatwerkvoorzieningen Wmo als respijtzorg, dagbesteding of hulp bij het huishouden. Mantelzorgers kunnen daarbij ook gebruik maken van onafhankelijke cliëntondersteuners. Daarnaast is er een opbouwwerker in dienst van de gemeente belast met de ondersteuning van mantelzorgers. We geven een pas uit voor mantelzorgers die langdurig gedurende een bepaald aantal uren in de week zorg verlenen. Met deze pas kunnen mantelzorgers gratis of tegen een gereduceerd bedrag gebruik kunnen maken van activiteiten of diensten (o.a. gratis tuinonderhoud, maaltijden, activiteiten). Daarnaast organiseren we op de dag van de Mantelzorger een informatieve activiteit voor alle mantelzorgers.

Vrijwilligerswerk

Er is een projectplan Vrijwilligerswerk Weststellingwerf 2020 geschreven waarbij het vrijwilligerspunt een onderdeel is. In maart 2020 is dit vrijwilligerspunt gerealiseerd en moet er nu een verdere doorontwikkeling plaats vinden. Vrijwilligerspunt Weststellingwerf is er om vrijwilligers en hulpvragen bij elkaar te brengen: het stimuleert vrijwillige inzet en actief burgerschap vanuit de kernbegrippen *verbinden*, *versterken* en *waarderen*. Vanuit de gemeente is er een coördinator van het Vrijwilligerspunt aangesteld.

Sport en bewegen

Het Lokaal Sportakkoord I (verder: LSA 1.0) is in november 2019 gestart en had een looptijd tot 1 april 2023. FC Wolvega, KV SCO en Stichting Comprix hebben het proces samen met de gemeente in gang

gezet. Een formateur is aangesteld om het LSA 1.0 verder vorm te geven. De vier pijlers van LSA 1.0 waren (1) inclusief sport en bewegen, (2) vitale sport- en beweegaanbieders, (3) positieve sportcultuur en (4) van jongs af aan vaardig in bewegen. Verschillende verenigingen in de gemeente hebben in het kader van thema's 1, 2 en 4 activiteiten georganiseerd die hebben bijgedragen aan het behalen van de doelstellingen. Thema 3, de positieve sportcultuur, heeft nog geen uitwerking gekregen.

Tijdens de looptijd van LSA 1.0 is er samengewerkt met sportaanbieders (sportverenigingen), onderwijs (Comprix) en Team FRL (het beweegteam). De sportaanbieders hebben sport – en beweegactiviteiten georganiseerd voor verschillende doelgroepen; Team FRL (beweegteam) heeft ze daarbij ondersteund. De verenigingsondersteuner, lid van Team FRL, heeft de sportaanbieders geholpen bij (het vinden van) scholingsactiviteiten en/of heeft zelf cursussen gegeven. Hierbij is vraaggericht gewerkt.

We zijn LSA 1.0 aan het herijken, waarbij de ervaringen van sportverenigingen die een aanvraag hebben ingediend voor een bijdrage uit het LSA-budget 2019-2023 worden opgehaald en de rol van het kernteam wordt geëvalueerd. Zo blijkt een andere samenstelling van het kernteam wenselijk en lopen er gesprekken om nieuwe leden aan te trekken. Ook zijn we in gesprek om een onderwijs- en welzijnsinstelling aan te haken en willen we commerciële sportaanbieders gaan benaderen. Vanuit de gemeente zorgen de beleidsmedewerker Sport en een afgevaardigde van het Beweegteam voor continuïteit.

In het Lokaal Sportakkoord II (verder: LSA 2.0) wordt de ambitie uitgesproken dat sporten en sportief bewegen voor iedereen vanzelfsprekend is en dat iedereen in Nederland de kans heeft om zonder belemmeringen te kunnen sporten en bewegen, en daar plezier aan te beleven, zowel actief als passief. De doelen die met dit akkoord worden nageleefd zijn dat het fundament op orde is, het bereik van sport en bewegen is vergroot en dat de betekenis van sport meer zichtbaar is geworden. De gemeente Weststellingwerf heeft deze ambitie en doelen onderschreven en gaat hier de komende jaren op inzetten.

Het sportbeleid wordt in het komende half jaar herijkt. LSA 2.0 dient hiervoor als onderlegger. In september 2023 willen we starten met bijeenkomsten om input te krijgen voor het nieuwe sportbeleid.
Team FRL, het beweegteam, stelt jaarlijks een activiteiten plan vast gebaseerd op de kadernota Sport en Bewegen in Zuidoost Friesland. Zij werken samen met de sociale basis en voorliggende voorzieningen, zoals diverse verenigingen, (zorg)professionals, onderwijsinstellingen en vrijwilligersorganisaties. Zij richten zich op alle leeftijden in onze gemeente en hebben ook aandacht voor aangepast sporten. Voor ouderen hebben ze laagdrempelige activiteiten met als doel dat zij langer actief en gezond blijven op fysiek, emotioneel en sociaal niveau.

Sinds 2022 kunnen inwoners boven de 60 jaar die een aanvraag doen bij het gebiedsteam voor een maatwerkvoorziening de training Powerful Ageing volgen. Deze training is gericht op het verbeteren van de fysieke zelfredzaamheid door het vergroten van de spierkracht. Op dit moment is de training specifiek bedoeld voor inwoners die een aanvraag doen voor huishoudelijke hulp of voor een traplift. Deze inwoners krijgen een intake bij de (getrainde) fysiotherapeut die beoordeelt of iemand in aanmerking komt voor de training.

2.3. Belangrijkste opgaven voor de jaren 2023-2026

In tabel 1 worden de belangrijkste opgaven voor de komende jaren uiteengezet per thema en doelgroep. Daarbij is er één algemene opgave die zowel voor de leefbaarheid als de gezondheid als de vraag naar zorg en ondersteuning gevolgen heeft: de demografische uitdaging die voortkomt uit de dubbele vergrijzing. De vergrijzing heeft diverse gevolgen, waaronder een toename van de zorgvraag, een tekort aan (geschikte) woningen, groeiende Wmo-vraag, en meer gezondheidsrisico's voor ouderen.

Tabel 1: Belangrijkste opgaven voor de jaren 2023-2026 in Weststellingwerf per doelgroep en thema.

Thema	Doelgroep	Opgave
Gezonde geest	Kinderen, jongeren en jongvolwassenen	De mentale gezondheid van vooral jongvolwassenen staat in heel Nederland onder druk, ook in Weststellingwerf. Gezien het hoge percentage kinderen en jongeren met psychosociale problemen en lage weerbaarheid in onze gemeente zien we een belangrijke opgave in het verbeteren van de mentale gezondheid van kinderen en jongeren. Momenteel hebben we in de gemeente nog relatief weinig op het gebied van mentale gezondheid. Hier zullen we de komende jaren op in moeten zetten in de vorm van beleid en interventies.
Zorggebruik / Sociale basis	Alle leeftijdsgroepen	Personeelstekorten in de zorg en de (groeiende fysieke afstand) tot de zorg, oftewel de bereikbaarheid, toegankelijkheid en efficiëntie van de zorg in Weststellingwerf. Hieronder vallend en koppelend aan de voorzieningen in de sociale basis: huisartsenzorg dicht bij de inwoners laten bestaan. Bij huisartsen in de gemeente zijn er zorgen over de opvolging. Dat terwijl huisartsenzorg door de inwoners van Weststellingwerf wel als een zeer belangrijke voorziening worden beschouwd.
Gezonde leefstijl	Alle leeftijdsgroepen	Ondanks de ingezette interventies zien we onder alle leeftijden een licht stijgende lijn in het percentage overgewicht en obesitas. De komende jaren zullen we moeten kijken waarom de interventies niet het gewenste effect hebben en onderzoeken welke interventies we kunnen inzetten om het percentage inwoners met overgewicht en obesitas te verlagen.
Samenwerking	Gemeente	De verwachte toename in chronische ziekten maken lokale en regionale samenwerking op het gebied van gezondheid en preventie noodzakelijk. De komende jaren moeten we inzetten in het daadkrachtig oprichten en opzetten van deze samenwerkingen.
Gezondheid	Alle doelgroepen, met focus op lage SES	Terugdringen gezondheidsachterstanden, met een focus op de doelgroep inwoners met een lage sociaal economische status, daarbij lettend op o Het verminderen van laaggeletterdheid; o Actief betrekken van inwoners met gezondheidsachterstanden; o Wegnemen van belemmeringen tot zorg, ondersteuning en welzijn; o Inzetten op effectieve interventies voor een kansrijke start; o Bestaanszekerheid; o Meedoen in de maatschappij of bij verenigingen, ongeacht budget van de inwoner.
Gezondheid	Ouderen	In het kader van de toenemende vergrijzing zetten we bij gezondheid van ouderen in op vitaal ouder worden. Belangrijke onderdelen hierin zijn bewegen en zelfredzaamheid. In Weststellingwerf zetten we daarvoor de training Powerful Ageing in voor inwoners die een aanvraag doen voor huishoudelijk hulp of een traplift. Gezien de bewezen effectiviteit willen we dit programma graag verder uitbreiden.
Sociale basis	Alle leeftijdsgroepen, focus op ouderen	Het thema eenzaamheid is in de gemeente opgepakt als aandachtspunt in verschillende activiteiten en projecten. Dit zijn bijvoorbeeld het instellen van netwerkcoaches (vrijwilligers die inwoners ondersteunen om hun netwerk te versterken), de interventie Welzijn op Recept, het oprichten van dorpskamers, het faciliteren van de Onafhankelijke Seniorenvereniging Wolvega en het creëren van bewustwording in de Week van de Eenzaamheid. Vanwege de ernst van het probleem en de effecten van eenzaamheid op de gezondheid van mensen moet in de gemeente de aanpak van eenzaamheid meer structuur krijgen.
Sociale basis	Mantelzorgers	Door het grote verschil tussen het aantal mantelzorgers dat bekend is bij de gemeente en het aantal dat hoogstwaarschijnlijk intensief voor een ander zorgt, dient er meer aandacht te zijn voor het vinden van de mantelzorgers. Er dient ook onderzoek gedaan te worden aan welke ondersteuning mantelzorgers behoefte

		hebben en of het huidige aanbod aan ondersteuning voldoet aan deze behoefte. In de ondersteuning aan mantelzorgers is het versterken van de verbinding in het zorgnetwerk van belang. Op basis van deze activiteiten kan de ondersteuning aan mantelzorgers zorgen voor verlichting van de belasting van mantelzorgers.
Sociale basis	Vrijwilligers	In de gemeente is een Vrijwilligerspunt om vrijwilligers en hulpvragen bij elkaar te brengen. Er is een coördinator van het Vrijwilligerspunt aangesteld. In een aantal projecten wordt nadrukkelijk een beroep gedaan op vrijwillige ondersteuning. Zo zijn er netwerkcoaches aangesteld en voeren vrijwilligers taken uit in de Papierwinkel (ondersteuning bij het invullen van formulieren). Tevens wordt in het Lokaal Sportakkoord het belang van vrijwilligers voor verenigingen benadrukt. Er is echter onvoldoende verbinding van het Vrijwilligerspunt met het lokale beleid op het gebied van gezondheidszorg en sociaal domein. Om dit te bewerkstelligen is een Nota vrijwilligersbeleid, waarin uitgangspunten en uitvoering bij elkaar gebracht worden, een eerste vereiste.
Zorggebruik	Alle leeftijdsgroepen	De nog vast te stellen Woonzorgvisie heeft nauwe raakvlakken met dit plan van aanpak. De uitvoering van de Woonzorgvisie dient onder andere gestalte te krijgen in de visie op welke wijze de sociale basis in Weststellingwerf versterkt kan worden.
Sociale basis	Alle leeftijdsgroepen	Het voorzieningenniveau op peil houden en zorgen dat voorzieningen toegankelijk en (met het OV) bereikbaar blijven zodat inwoners elkaar laagdrempelig kunnen ontmoeten, ontplooien, ontspannen en elkaar kunnen helpen.
Samenwerking	Verenigingen	Verenigingen in Weststellingwerf weten elkaar nog niet goed te vinden en verbinding te maken om elkaar zo te ondersteunen. Door verbindingen te leggen tussen verbindingen kunnen nieuwe initiatieven en activiteiten ontstaan. Bovendien kunnen verenigingen elkaar helpen om op te vangen voor de terugloop in het aantal vrijwilligers.
Sport en bewegen/ Sociale basis	Alle leeftijdsgroepen	Werken aan een groter bereik van sport en bewegen, zodat meer mensen zich aangesproken en uitgenodigd voelen te gaan sporten en sport te beleven. Dit kan bijvoorbeeld door drempels te verlagen, mensen te prikkelen en succesverhalen te delen. Daarbij gaat het ook om het werken aan de betekenis van sport, oftewel de waarde van sport voor onze gemeente. Dan gaat het bijvoorbeeld om plezier en zingeving in het dagelijks leven door en van de sport zelf, maar ook de bijdrage die sport kan leveren in het tegengaan van eenzaamheid en kansenongelijkheid, en het bevorderen van gezondheid.

3. Gezondheidsdoelen en aanpak 2023-2026

In het GALA staan zeven doelen en resultaten beschreven, met als overkoepelende centrale doelstelling een gezonde generatie in 2040. Deze zeven doelen zijn: (A) gezondheidsachterstanden terugdringen, (B) een gezonde fysieke leefomgeving die uitnodigt tot bewegen en ontmoeten, (C) het versterken van de sociale basis, (D) een gezonde leefstijl, (E) het versterken van de mentale weerbaarheid en gezondheid, (F) vitaal ouder worden en (G) domeinoverstijgende samenwerking. Bij al deze doelen staan positieve gezondheid en preventie centraal.

Kwetsbare doelgroepen en mensen met een lagere SES hebben vaker problemen op het gebied van fysieke en psychosociale gezondheid. Personen met een lager inkomen en een lagere SES leven gemiddeld 4 jaar korter en gemiddeld 14 jaar minder lang in goede gezondheid ten opzichte van personen met een hogere SES. Deze gezondheidsachterstanden gaan vaak hand in hand met achterliggende problemen, zoals armoede en/of schulden. Armoede en schulden kunnen bijvoorbeeld leiden tot sociale uitsluiting, stress, gebrekkige toegang tot onderwijs en een kortere levensverwachting. Dit kan een bron zijn voor tal van gezondheidsproblemen. Op die manier blijft een vicieuze cirkel van gezondheidsachterstanden in stand.

Het verminderen van gezondheidsachterstanden is een apart doel, maar snijdt ook dwars door de andere zes doelen. Gezondheid wordt namelijk bepaalt door een combinatie van persoonlijke kenmerken en omstandigheden waarin mensen opgroeien, wonen en leven. Denk bij persoonlijke kenmerken aan sociaaleconomische status, leefstijl en gezondheidsvaardigheden. Deze persoonlijke kenmerken kunnen in combinatie met sociale determinanten een groot deel van de gezondheidsverschillen verklaren. Denk bij sociale determinanten aan ongunstige woon- en werkomstandigheden in een minder groene omgeving die minder uitnodigt tot bewegen en sporten, beschikbaarheid van een sociaal netwerk en financiële problemen.

In Weststellingwerf is er relatief veel armoede en leven er relatief meer mensen met een lage SES dan in de rest van Friesland. Mensen met een lage SES of in een kwetsbare positie hebben meer kans op gezondheidsrisico’s, mede door achterliggende problematiek als schulden, armoede en een kleiner sociaal netwerk. Het is daarom belangrijk om bestaande gezondheidsachterstanden terug te dringen en preventief te handelen om te zorgen dat kinderen geen gezondheidsachterstanden opbouwen. Hiermee wordt al een groot deel van de gezondheidswinst behaald. Gebieden/wijken met lagere SES-scores krijgen daarom prioriteit in de uitvoering van dit plan van aanpak.

De gemeente vindt het bovendien belangrijk dat iedereen mee kan doen aan sport en activiteiten, ongeacht het geld dat inwoners ter beschikking hebben. Daarom zetten we met Stichting Leergeld in op sportkansen aan kinderen vanaf vier tot en met zeventien jaar. Stichting Leergeld betaalt de contributie en benodigde sportattributen. Voor volwassenen is er het Volwassenenfonds Sport en Cultuur.

Daarnaast zien wij als gemeente Weststellingwerf de inzet van sport en bewegen als een aanknopingspunt voor veel preventieve doeleinden binnen het sociale domein. Niet alleen zorgt sport en beweging voor een gezondere leefstijl en speelt het daarmee een rol bij het tegengaan van obesitas en overgewicht, ook is er een positief effect van sporten en bewegen voor de mentale gezondheid, zorgt het dat ouderen vitaler ouder kunnen worden en zorgt het voor ontmoeting tussen mensen waarmee het de sociale basis versterkt. Sport en bewegen biedt houvast voor het inzetten van interventies en activiteiten en ondersteunt alle andere doelstellingen. We zien sport en bewegen als een goede mogelijkheid voor veel preventieve doeleinden binnen het sociaal domein.

Met het Lokaal Sportakkoord II werken we samen met verenigingen en andere partners aan het fundament om te kunnen sporten en daar plezier aan te beleven in onze gemeente. Daarbij investeren we in de sociale basis door kwalitatief sterke sportaanbieders die veilig en toegankelijk zijn voor iedereen. Ook werken we aan een groter bereik, zodat meer mensen zich aangesproken en uitgenodigd

voelen om te gaan sporten. Daarmee bevorderen we de leefstijl van onze inwoners door sport- en beweegparticipatie. Bij sportverenigingen en in de sportkantines werken we bovendien aan een sociaal veilige sport. Daarbij hoort dat we geen middelen als alcohol verstrekken in de sportkantine. Op die manier zorgen we voor een gezonde leefomgeving die een gezonde leefstijl, zonder middelengebruik, bevordert.

Zoals gesteld in ons Lokaal Gezondheidsbeleid Gemeente Weststellingwerf 2022-2025 zetten wij als gemeente in op het verbeteren van gezondheid van al onze inwoners in alle levensfases, vanuit een positieve benadering van gezondheid. Dat betekent dat we als gemeente daar waar nodig ingrijpen op factoren die van invloed zijn op een goede gezondheid, zoals leefstijl, leefomgeving, opleidingsniveau, werk en inkomen. Dat betekent dat er een integrale aanpak nodig is en een samenhangend beleid, met nauwe verbindingen tussen beleidsterreinen, en een beleid waaraan iedereen een bijdrage levert. We zien daarom de zeven doelstellingen van het GALA niet als losse ambities, maar als een geheel waarbij de integraliteit van ingezet beleid en interventies bijdragen aan een gezonde generatie in 2040. Visueel kunnen we dit weergeven als een paraplu die de inwoner beschermt tegen de regen (figuur 3).



Figuur 3: De samenhang en synergie tussen de doelen van GALA, Lokaal Sportakkoord II en de SPUK-onderdelen.

Leeswijzer: de paraplu beschermt de inwoner tegen de regen door inzet op de verschillende doelstellingen. Gezondheidsachterstanden terugdringen is een apart doel, maar snijdt ook dwars door de andere doelstellingen heen. De andere doelen zijn verdeeld over de vlakken van de paraplu: aan de rechterkant de persoonlijke factoren mentale gezondheid, leefstijl en vitaal ouder worden; de linkerkant de omgevingsfactoren leefomgeving en sociale basis. Sport en bewegen wordt gezien als een instrument om doelstellingen te behalen en dient daarmee als ondersteuning voor alle andere onderdelen (de stok).

Een gezonde leefomgeving nodigt uit tot een gezonde leefstijl, waarin inwoners kunnen bewegen, sporten en elkaar kunnen ontmoeten. Door een uitnodigende omgeving met voldoende activiteiten en voorzieningen kijken inwoners meer naar elkaar om en kunnen ze elkaar ondersteunen indien dat nodig is. Op die manier is er minder snel ondersteuning vanuit het zorgdomein of sociaal domein nodig, wat leidt tot grotere autonomie en meer eigen regie bij inwoners.

Wij zetten als gemeente buurtsportcoaches uit het beweegteam Team FRL in. Zij bieden activiteiten aan voor alle inwoners in alle leeftijdsgroepen in onze gemeente. Dit doen zij voornamelijk gericht op

sporten en bewegen, maar ze worden ook ingezet voor andere taakgebieden als onderwijs en naschools aanbod. Het beweegteam werkt dan ook samen met een diversiteit van partners, onder andere met (sport)verenigingen, vrijwilligersorganisaties, bibliotheken en fysiotherapeuten. Zij ondersteunen sportverenigingen ook bij het ontplooien van hun maatschappelijke rol.

Door een leefomgeving die uitnodigt om te bewegen en te sporten in combinatie met sportvoorzieningen en –verenigingen die het mogelijk maken om veilig te kunnen sporten en er plezier aan te beleven wordt overgewicht verminderd. Daarmee raakt dit aan een gezonde leefstijl. In de komende jaren maken we een analyse van het overgewicht in onze gemeente en onderzoeken we welke interventies passend zijn om overgewicht bij alle leeftijdsgroepen terug te dringen.

We vinden het belangrijk dat kinderen kunnen opgroeien in een positieve leefomgeving die kansrijk is, waarin jongeren gezond en veilig kunnen opgroeien, zonder middelengebruik. Daarom willen we de komende jaren de OKO-preventieaanpak in onze gemeente uitrollen. OKO linkt aan een reeks aan onderwerpen:

- Een omgeving die uitnodigt tot sporten, met voldoende (veilige) mogelijkheden om te sporten bij verenigingen;
- Teamsporten voor het clubgevoel, om sociale contacten op te doen en voor de fysieke en mentale gezondheid;
- Een gezondere leefstijl door terugdringen van middelengebruik;
- Een kansrijke start: doordat ouders van kinderen geen middelen gebruiken is de eerste gezondheidswinst bij kinderen behaald;
- Gezondheidswinst wordt behaald als er geen middelen worden gebruikt en daarmee gaat het tegengaan van deze middelen gezondheidsachterstanden tegen.

Voor kinderen en jongeren werken we aan een gezonde schoolomgeving, gezonde sportomgeving, gezonde buurt en wijk, gezonde vrijetijdsomgeving en gezonde digitale omgeving. Dat doen we onder andere via JOGG, Gezonde School en mediawijsheidstrainingen. Niet alleen draagt dit bij aan een hogere sport- en beweegparticipatie en een gezondere leefstijl, het kan ook bijdragen aan een betere mentale gezondheid onder jongeren.

Door het stimuleren van voorzieningen en de sociale cohesie kan de gemeente zorgen voor een veilige en toegankelijke leefomgeving. Dit doen we onder andere door de inzet van jongerenwerkers en opbouwwerkers. Versterking van de sociale basis kan het welzijn en de mentale gezondheid van inwoners verbeteren. Voor inwoners met psychosociale klachten als nekklachten, stress, somberheid en angst zetten we in de gemeente Weststellingwerf in het kader van Welzijn op Recept een Welzijnscoach in. Deze interventie draagt bij aan het versterken van de samenwerking tussen het medische en het sociale domein én draagt bij aan de juiste zorg op de juiste plek. Bovendien wordt het welbevinden van patiënten met psychosociale problematiek verhoogd en kunnen inwoners weer (naar vermogen) meedoen in de maatschappij, bijvoorbeeld door vrijwilligerswerk uit te voeren.

Onder andere met het programma Eén tegen Eenzaamheid, dorpskamers en netwerkcoaches willen we, samen met maatschappelijke partners, eenzaamheid in onze gemeente tegengaan. Vooral onder ouderen in onze gemeente is de eenzaamheid hoog. Een goede sociale basis is een voorwaarde voor vitaal ouder worden. Daarnaast zet Team FRL voor de oudste leeftijdsgroep in op bewegen voor senioren en valpreventie. Niet alleen zorgt dit voor meer ruimte om elkaar te ontmoeten, maar ook voor een vroegsignalering van gezondheidsproblemen en risico’s.

Door de integraliteit van de in te zetten activiteiten en interventies zetten we in de gemeente Weststellingwerf in op gezonde en gelukkige inwoners, met daarbij extra aandacht voor inwoners met een gezondheidsachterstand. Dit doen we in samenwerking met regionale en lokale partners.

Hieronder presenteren we hoe we in de gemeente Weststellingwerf invulling geven aan de doelstellingen van GALA en op welke wijze we hiervoor de brede SPUK-middelen willen inzetten. We hebben de SPUK-middelen onderverdeeld in de doelstellingen van GALA, maar houdt er rekening mee dat de interventies en activiteiten een domeinoverstijgende en integrale impact hebben, en dat ze daarmee samenhangen met de andere doelstellingen van GALA. In bijlage 1 geven we in tabel-vorm een overzicht van de samenhang tussen SPUK, GALA en Sportakkoord II.

3A. Terugdringen van gezondheidsachterstanden

Zoals bleek in hoofdstuk 2.2. gebeurt er binnen de gemeente Weststellingwerf al veel op het gebied van het terugdringen van gezondheidsachterstanden. De komende jaren willen we voornamelijk het Plan van Aanpak Gezondheidsachterstanden herijken en onderzoeken of we voor specifieke doelgroepen specifieke interventies kunnen inzetten om nog meer inwoners met gezondheidsachterstanden te bereiken.

Doel

Het doel van de gemeente Weststellingwerf is om de gezondheid van alle inwoners te bevorderen en beschermen. Daarbij zetten we in op universele preventie gericht op de gehele gemeenschap. Daarbij hebben we wel specifiek aandacht om gezondheidsachterstanden in onze gemeente terug te dringen. Binnen onze programma's gaan we meer differentiëren in ons aanbod zodat specifieke groepen met gezondheidsachterstanden goed worden bereikt en actief worden betrokken. Het perspectief van de doelgroep is hierbij leidend.

Doelgroep

We zetten bij het terugdringen van gezondheidsachterstanden in onze gemeente in op inwoners met een lage SES. De lage SES groep beweegt zich in Weststellingwerf door de gehele gemeente en vooral in de grotere dorpen. Een wijkgerichte aanpak is daardoor lastig. Ook in de omliggende dorpen moet er gekeken worden naar gezondheidsachterstanden. Deze doelgroep betrekken we door ze actief te benaderen vanuit verschillende invalshoeken, zoals vanuit de sociale basis vanuit de gemeente, de gebiedsteams, sociale media, ketenpartners en het Burgerplatform.

Activiteiten en interventies

Weststellingwerf heeft in de komende jaren vanuit de SPUK de volgende middelen beschikbaar voor het terugdringen van gezondheidsachterstanden (voorheen GIDS-gelden):

	2023	**2024**	**2025**	**2026**
3. Terugdringen gezondheidsachterstanden	€34.658,74	€34.658,14	€34.658,14	€34.642,85

De volgende activiteiten gaan we uitvoeren voor het terugdringen van gezondheidsachterstanden:

- Opstellen van een integraal Lokaal Plan van Aanpak Gezondheidsachterstanden voor de komende jaren (Q3 2023/2024), waarin we onder andere aandacht hebben voor:
    - Aansluiten bij bestaande interventies en pilot interventies doorgang laten vinden. Denk hierbij aan het Volwassenenfonds, Voedselbank, NIX18, Zet je leven in beweging, menstruatie-uitgifte punten, Stichting Leergeld, GLI en het versterken van de sociale basis;
    - Integrale aanpak rondom laaggeletterdheid en basisvaardigheden;
    - Kansrijk opgroeien zodat gezondheidsachterstanden vanaf de start worden teruggedrongen. Hierover hieronder meer onder het kopje 'Programma Kansrijke Start' en Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO, onder paragraaf 3D);
    - Differentiatie toepassen bij interventies die we inzetten, wat betekent dat we bij elk beleid en interventie ons afvragen of we voldoende inclusief zijn.
- Communicatie en bekendheid rondom interventies als de Menstruatie-uitgifte punten en de Voorzieningenwijzer richting inwoners vergroten (vanaf 2023);

- Onderzoeken of we de interventie *Voel je goed* kunnen implementeren voor het verbeteren van de basisvaardigheden van onze inwoners (Q4 2023/Q2 2024). Indien dit het geval is deze implementeren in we deze interventie (vanaf Q2 2024). We trekken de interventie vanuit gezondheid en maken de koppeling met gezondheid (gezonde leefstijl), het sociaal domein breed (sociale basis, armoede, onderwijs vanuit Taalplein), en sport en bewegen (inzet van buurtsportcoaches). We kunnen aansluiten bij de lokale coalitie Basisvaardigheden van het Fries Sociaal Planbureau.

Samenwerking
Voor het terugdringen van gezondheidsachterstanden werken we samen met verschillende partijen, wat nodig is vanwege de complexiteit van het vraagstuk. Dat doen we bijvoorbeeld door samenwerking in de eerder genoemde lokale Thematafel Armoede. Regionaal werken we samen in de Friese Preventieaanpak: in het bijzonder het Lerend netwerk gebieds-, wijk- of dorpsaanpak, Coalitie Financieel Fit Fryslân, Coalitie Gezondheidsvaardigheden, Coalitie Ouderschap/Kansrijke Start en Coalitie Participatie zijn relevant voor het terugdringen van gezondheidsachterstanden.

Programma Kansrijke Start
De eerste duizend dagen van een kind zijn bepalend voor de gezondheid op latere leeftijd en daarmee is een kansrijke start voor ieder kind cruciaal voor het terugdringen van gezondheidsachterstanden. Door interventies als Nu Niet Zwanger in te zetten kunnen we bijdragen aan een goede start voor ieder kind in onze gemeente.

Doel
Gemeente Weststellingwerf zet daarom in op het versterken van de lokale coalities Kansrijke Start en het inzetten van passende interventies ten behoeve van (aankomende) gezinnen in een kwetsbare situatie.

Doelgroep
De doelgroep zijn inwoners in de vruchtbare leeftijd, ouders en zwangeren in een kwetsbare situatie. In Wolvega en Noordwolde is meer armoede aanwezig en zijn daardoor meer kwetsbare inwoners. Aangezien armoede een negatief effect heeft op het ongeboren kind is binnen deze dorpen meer inzet nodig. Er wordt nog onderzocht hoe en welke extra interventies we willen inzetten. Deze doelgroep benaderen we actief via het gebiedsteam, de jeugdgezondheidszorg, verloskundigen en andere lokale ketenpartners zoals Humanitas.

Activiteiten en interventies
Weststellingwerf heeft in de komende jaren vanuit de SPUK de volgende middelen beschikbaar voor Kansrijke Start:

	2023	2024	2025	2026
4. Kansrijke Start	€25.994,06	€27.726,51	€27.726,51	€34.642,85

De SPUK-middelen zetten we in voor
- In blijven zetten op de verlengde intake die bij elke zwangere wordt afgenomen (continu);
- Behouden en versterken lokale en regionale samenwerkingen, waaronder de bestaande lokale coalitie Kansrijke Start (continu);
- Inzetten van interventies Kansrijke Start ten behoeve van aankomende gezinnen in kwetsbare situaties, voornamelijk ook voor inwoners in een lage SES-groep. Daarbij onderzoeken welke interventies effectief zijn voor de lage SES-groep (2023/2024), deze implementeren (2024/2025) en het financieren van anticonceptie als inwoners in een kwetsbare situatie die ondersteund worden met deze interventie bij het nemen van regie op hun kinderwens deze niet zelf kunnen betalen (2024/2025);
- Bieden van prenatale voorlichting op een laagdrempelige manier, zoals het Programma Nu Niet Zwanger voor de ondersteuning van kwetsbare ouders met een kinderwens (vanaf 2023);

- In samenwerking met ketenpartners een diversiteit aan activiteiten en interventies inzetten om tijdens én na de zwangerschap kwetsbare ouders in beeld te krijgen en indien nodig hulp te bieden. Denk hierbij aan leefstijlconsulten door verloskundigen, het afnemen van een ALPHA-NL lijst voor signalering en warme overdracht, prenataal huisbezoek door de GGD, en informele zorg vanuit Home Start (vanaf 2023);
- Financieren van kraamzorg voor inwoners die door financiële redenen geen kraamzorg kunnen betalen (vanaf 2023).

Samenwerking

Naast de bestaande coalitie Kansrijke Start waarin we met alle 18 Friese gemeentes samenwerken met de zorgverzekeraar werken we lokaal in een lokale coalitie met de verloskundige, kraamzorg, GGD (JGZ), huisartsen, lactatie deskundige, Humanitas en het Gebiedsteam. Daarnaast is er regionaal de coalitie 'Ouderschap' van de Friese Preventieaanpak, waarin kennis onderling wordt gedeeld en gemeenschappelijke thema's provinciaal worden opgepakt.

3B. Een gezonde fysieke leefomgeving die uitnodigt tot bewegen en ontmoeten

Door een gezonde fysieke leefomgeving die uitnodigt tot bewegen en ontmoeten kan veel gezondheidswinst worden behaald. Volgens de Omgevingsvisie Weststellingwerf is een gezonde leefomgeving een leefomgeving die bewoners als prettig ervaren, die uitnodigt tot gezond gedrag en waar de negatieve invloed op gezondheid zo klein mogelijk is.

Bekend is dat verschillen in leefomgeving, zoals woningnood, energiearmoede, tekort aan groen, slechte luchtkwaliteit, weinig mogelijkheden om te bewegen en te ontmoeten, de oorzaak kunnen zijn van gezondheidsverschillen. Bovendien wonen de armste mensen vaak in de minst hittebestendige wijken. Ook hebben mensen met een lager SES vaker last van chronische aandoeningen en overgewicht, en zijn daarmee extra kwetsbaar voor de gevolgen van hitte. Deze problematiek speelt voornamelijk in stedelijk gebied. In Weststellingwerf, een plattelandsgemeente met veel groen, is dit minder prominent.

Doel

In de gemeente Weststellingwerf streven we naar een leefomgeving die gezondheid beschermt, gezondheid bevordert en gezondheid faciliteert, toegankelijk voor alle inwoners in onze gemeente. We streven naar een leefomgeving die uitnodigt om naar buiten te gaan, om bijvoorbeeld een ommetje te maken. Om die reden zetten we in op een uitnodigende leefomgeving, bijvoorbeeld door het aanleggen van wandelpaden. Ook zorgen we dat gezondheidskennis wordt toegepast bij besluitvorming over de fysieke leefomgeving en beschermen we kwetsbare inwoners tegen hitte, allergieën, infectieziekten en uv-straling.

Doelgroep

Een gezonde fysieke leefomgeving moet er zijn voor alle inwoners in Weststellingwerf, ongeacht leeftijd, geslacht of SES. Naast de universele preventie richten we ons ook op bevolkingsgroepen met een verhoogd risico, bijvoorbeeld preventie van hittestress als gevolg van klimaatverandering bij kwetsbare mensen en ouderen. Ouderen en kwetsbare inwoners zijn extra kwetsbaar bij hitte en hittegolven gaan dan ook gepaard met een significante toename van oversterfte en ziekte.

Activiteiten en interventies

Weststellingwerf heeft in de komende jaren vanuit de SPUK de volgende middelen beschikbaar voor een gezonde fysieke leefomgeving die uitnodigt tot bewegen en ontmoeten:

	2023	2024	2025	2026
8. Leefomgeving	€17.329,37	€17.329,07	€17.329,07	€0,00

We zetten de SPUK-middelen in voor

- We maken gezondheidsbescherming meer onderdeel van de belangenafweging in het ruimtelijk beleid (continu, meer aandacht vanaf najaar 2023). De koppeling tussen ruimtelijke ordening en gezondheid wordt gemaakt door continue afstemming tussen de beleidsadviseurs Ruimtelijke ordening en Gezondheid. Daarnaast sluit de beleidsadviseur Gezondheid weer aan bij de vakgroep Ruimte om op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen en het gezondheidsperspectief te bieden;
- Daarnaast hebben we continue aandacht voor en passen we concrete toepassingen en interventies toe, waaronder:
    - We ondernemen acties in de leefomgeving van inwoners die stimuleren tot meer bewegen, ontmoeten, en gezonder eten en drinken, bijvoorbeeld beweegtuinen voor alle leeftijdsgroepen (bijvoorbeeld combinatie tussen een speeltuin, fitness, rollator-hellingpaden).
    - We zetten in op rookvrije plekken in de omgeving van jongeren en kinderen in het kader van Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO). Denk hierbij aan scholen, sportaccommodaties, buitenzwembaden en speeltuinen. Zo realiseren we een gezonde omgeving voor jonge kinderen;
    - Werken aan een gezonde schoolomgeving, een gezonde sportomgeving, een gezonde buurt en wijk, gezonde vrije tijdsomgeving en een gezonde digitale omgeving. Dit gebeurt via de JOGG-aanpak en Gezonde School. Daarbij kijken we ook naar gedragsveranderingen met betrekking tot voedsel en de rol van de fysieke omgeving daarin. Zo kijken we naar de vergunningen in het kader van gezondheid, zoals een snackbar op gepaste afstand van scholen.
    - Toegankelijk maken van de openbare ruimte voor ouderen in het kader van vitaal ouder worden en mensen met een beperking/handicap in het kader van inclusie. We zetten bijvoorbeeld in op toegankelijke openbare gebouwen, makkelijke looproutes tussen voorzieningen en voldoende bankjes om te rusten;
- Onderzoeken of er een doorontwikkeling mogelijk is van positieve gezondheid in het fysiek domein (2024). Als het mogelijk is positieve gezondheid in het fysieke domein door te ontwikkelen, dan implementeren we dit (2024 en verder). We willen trainingen en/of lezingen afnemen om gemeentemedewerkers (zowel beleid als uitvoering) te informeren over positieve gezondheid en dit toe te passen in de praktijk (2025 en jaarlijks om kennis up to date te houden);
- Onderzoeken of we kunnen werken met de Gezonde Omgeving! (GO!)-methode (2024), waarbij middels een stappenplan wordt gezocht naar combinaties van effectieve maatregelen voor een gezonde leefomgeving. Indien dit het geval is gaan we deze implementeren (2025/2026);
- We verkennen de mogelijkheid om aan te sluiten bij het Schone Lucht Akkoord (SLA) (2024-2025);
- Opstellen van een lokaal hitteplan en het maken van afspraken met partners voor maatregelen tijdens een hitteperiode.

<u>Samenwerking</u>

Als onderdeel van de Friese Preventieaanpak wordt er binnen de Coalitie Gezonde Leefomgeving regionaal samengewerkt in de kennisuitwisseling en ervaringen rondom een gezonde leefomgeving. Op lokaal niveau moet de Omgevingsvisie geconcretiseerd worden naar omgevingsprogramma's en omgevingsplannen, waarin het gezondheidsperspectief wordt meegenomen. Daarom is het belangrijk dat de beleidsadviseur Gezondheid aansluit bij het formuleren van de omgevingsprogramma's en –plannen. Dit proces wordt ook in co-creatie met inwoners en maatschappelijke partners gedaan.

3C. Versterken van de sociale basis

De sociale basis is de samenleving, bestaande uit formele en informele activiteiten en voorzieningen, gericht op elkaar ontmoeten en elkaar helpen als dat nodig is. Versterken van de sociale basis kan leiden tot zingeving, meer zelf- en samenredzaamheid en meer ontmoeting. Dit komt de positieve gezondheid van inwoners ten goede. Het is belangrijk dat de voorzieningen aantrekkelijk en te vinden

zijn voor alle groepen in de samenleving en daarmee inclusief zijn. De sociale basis is onmisbaar in onze gemeente, mede door de inzet van inwoners, vrijwilligers en mantelzorgers.

Doelen
Vanuit de sociale basis werken we aan (1) zichtbaar zijn en horen wat er speelt in de samenleving, (2) ondersteunen van bewoners- en vrijwilligersinitiatieven, (3) werken aan voorzieningen in het voorliggend veld en versterken van de sociale basis, (4) opbouwen van netwerken met verschillende ketenpartners en (5) sleutelfiguur zijn tussen samenleving en gemeente.

Specifiek gericht op de jeugd zetten we in op een sterke pedagogische basis, zodat kinderen waardevolle sociale relaties kunnen opbouwen met hun ouders, buurt, school en vrijetijdsverenigingen. Een sterke basis zorgt voor een passend alternatief voor jeugdhulp, dicht bij het normale leven van jeugdigen en gezinnen. Ook voor het positief opgroeien is een goede verbinding tussen de betrokkenen in het pedagogisch klimaat (gezin, school en de wijk/het dorp) belangrijk.

We willen in 2024 een integrale aanpak van eenzaamheid bewerkstelligen. Deze aanpak begint bij het bewustzijn van het vraagstuk en motivatie om dit op te pakken bij verenigingen, bedrijven, organisaties en bewonersinitiatieven. De doelstellingen zijn eenzaamheid voorkomen, eerder signalen van eenzaamheid opvangen en het aanbod om eenzaamheid te verminderen te versterken.

Wij willen mantelzorgers ondersteunen zodat ze op een voor hen passende manier kunnen zorgen en zij zijn in staat om deze zorg te combineren met andere activiteiten. Daarvoor gaan wij ons richten op de volgende acht aandachtsgebieden: informatie en advies, persoonlijke begeleiding, emotionele steun, educatie, praktische hulp, vervangende zorg, financiële ondersteuning en materiële hulp.

Doelgroep
Het versterken van de sociale basis is voor elke inwoner van belang. Een sterke sociale basis kan immers gezondheidsproblemen voorkomen of er toe bijdragen dat geen professionele hulp nodig is. We hebben echter specifiek aandacht voor kwetsbare inwoners. Het opbouwwerk (vanuit gebiedsteam) zet in op specifieke doelgroepen, namelijk mantelzorgers, vrijwilligers, jongeren en ouderen. De jongerenwerkers (vanuit gebiedsteam) hebben veel en vaak contact met jongeren. Zij zijn goed op de hoogte van wat er speelt en leeft onder de jongeren. Ook worden jongeren betrokken door via sociale media vragen over specifieke onderwerpen aan hen te stellen

Activiteiten en interventies
Weststellingwerf heeft in de komende jaren vanuit de SPUK de volgende middelen beschikbaar voor het versterken van de sociale basis:

	2023	**2024**	**2025**	**2026**
10. Versterken sociale basis	€63.252,21	€62.384,64	€62.384,64	€46.767,85
11. Mantelzorg	€17.329,37	€17.329,07	€17.329,07	€15.589,28
12. Eén tegen Eenzaamheid	€17.329,37	€17.329,07	€13.863,25	€0,00

De SPUK-middelen worden ingezet voor

- Opstellen en vaststellen beleidsvisie Sociale Basis (uiterlijk 2024). In deze visie hebben we onder andere aandacht voor sociale samenhang, tegengaan van eenzaamheid, ondersteuning mantelzorg, inzet en ondersteuning van vrijwilligerswerk en rol van de professionals van het sociaal domein:
    - Een integrale aanpak van het thema eenzaamheid op zetten, gestoeld op de bouwstenen: weten (op de agenda plaatsen en kennis hebben van), vinden (signaleren), ondersteunen (een helder aanbod hebben), kwaliteit bieden (het aanbod voldoet), samenwerken en informeren.
    - Een Uitvoeringsplan maken hoe de ondersteuning voor mantelzorgers op de acht hierboven genoemde aandachtsgebieden vorm gegeven wordt.

    - De rol van het Vrijwilligerspunt in onze gemeente. We willen vrijwilligers werven en matchen door het vrijwilligerspunt en aandacht houden voor landelijke acties. De samenwerking met vrijwilligersorganisaties gaan we onderhouden.
    - Mogelijk onderzoek naar de capaciteit van jongerenwerk en mogelijke uitbreiding.
- (Opzetten van) voorzieningen voor specifieke doelgroepen (vanaf 2023):
    - Ouderentafel in Wolvega (vanaf 2023). Er is al structureel contact met de OSW om dit te realiseren.
    - Talentplek voor jongeren in Wolvega opzetten (2023 t/m 2025).
    - Bestaande jeugdhonken voortzetten en onderzoeken of er behoefte is naar een jongerenplek in Wolvega (bijvoorbeeld als uitkomst van Bestemming Wolvega) (vanaf 2023).
    - Borging van de Talentenplek Noordwolde (na stop Bestemming Noordwolde in 2024 tot minimaal 2026).

Samenwerking

De sociale basis is per definitie een samenwerking tussen inwoners, vrijwilligers, mantelzorgers, (maatschappelijke) organisaties, (zorg)professionals en de overheid. Een belangrijke samenwerkingspartner is de Onafhankelijke Seniorenvereniging Wolvega, die met haar ruim 1100 leden de grootste vereniging in Weststellingwerf is en een groot bereik heeft. De samenwerking met deze en andere maatschappelijke organisaties gaan we intensiveren.

Het wijkgericht werken, een samenwerking tussen gemeente, huisartsen, wijkverpleegkundigen en casemanager dementie, wordt versterkt en voortgezet om in een zo vroeg mogelijk stadium signalen van bijvoorbeeld eenzaamheid en overbelasting bij mantelzorgers op te vangen.

3D. Een gezonde leefstijl

Vaak zijn er achterliggende oorzaken van een ongezonde leefstijl, zoals psychische en psychosociale factoren of problemen in het gezin als gevolg van armoede of werkloosheid. Daarom is vaak meer nodig dan alleen ondersteuning gericht op voeding, beweging en slaap. Een gezonde leefstijl kan een grote gezondheidswinst teweeg brengen. Op die manier sluit een gezonde leefstijl aan bij het terugdringen van gezondheidsachterstanden.

Overgewicht en obesitas

Zoals in hoofdstuk 2 gemeld zetten we verschillende interventies in voor een gezondere leefstijl, zoals JOGG en de GLI-methode, als onderdeel van ons beleid. Ondanks de interventies zien we een stijgende lijn in het percentage inwoners met overgewicht en obesitas. Binnen de hele gemeente ligt het percentage inwoners met overgewicht en obesitas nog hoger dan landelijk gemiddeld. We zien hiervoor een belangrijke rol voor voeding, bewegen en een gezonde leefomgeving. Naast het terugdringen van het percentage inwoners met overgewicht willen we ook het middelengebruik (roken, alcoholgebruik) terugdringen.

Doelen

In 2025 willen we een afname in het percentage overgewicht met 2% ten opzichte van de nulmeting (Kindmonitor 2018, Jeugdmonitor 2019 en Volwassenmonitor 2020).

Doelgroepen

De afgelopen jaren lag de focus voornamelijk op kinderen en jongeren. Hoewel de inzet een positief effect had, is de leefstijl van kinderen en jongeren nog niet op het gewenste niveau. Daarom blijven we inzetten op kinderen en jongeren.

Daarnaast zien we een stijging van het percentage volwassenen met overgewicht. Daarom gaan we ons ook daar op richten, met extra aandacht voor inwoners met een verhoogd risico op overgewicht,

kwetsbare zwangeren en inwoners met een lage SES. Voor ouderen maken we de koppeling met vitaal ouder worden en het passend beweegaanbod. We zetten in op het voorkomen van overgewicht bij alle inwoners en specifiek risicogroepen. Bij inwoners met overgewicht zetten we ons in voor het voorkomen van verergering.

We bereiken deze doelgroepen via kanalen die voor verschillende doelgroepen geschikt zijn, via scholen, sociale media en onze gebiedsteam.

Activiteiten en interventies

Weststellingwerf heeft in de komende jaren vanuit de SPUK de volgende middelen beschikbaar voor het bevorderen van een gezonde leefstijl:

	2023	2024	2025	2026
6. Aanpak overgewicht en obesitas	€30.326,40	€30.325,87	€30.325,87	€0,00

De SPUK-middelen worden ingezet voor

- Een goede analyse van het overgewicht in de gemeente (2024) en een onderzoek welke interventies, naast Kind naar Gezonder Gewicht, passend zijn om het overgewicht bij alle leeftijdsgroepen terug te dringen (2025/2026);
- Meer promoten van GLI-programma's voor volwassenen in de gemeente (2024/2025) en onderzoeken of de vraag nog past bij het aanbod (2026). Op basis van de uitkomsten van dat onderzoek eventueel nog een extra leefstijlcoach in dienst nemen;
- Versterking van de huidige samenwerkingsverbanden met externe samenwerkingsverbanden. Onder andere het opstarten een lokale coalitie voor de aanpak van overgewicht en obesitas voor kinderen (Kind naar Gezonder Gewicht) en een ketenaanpak voor Gecombineerde Leefstijlinterventies voor volwassenen (beiden begin 2024) en deze gemeentelijk dekkend maken (beiden eind 2024).

Samenwerking

Regionaal werken we samen onder de Friese Preventieaanpak in verschillende coalities. De coalitie gezond leven richt zich op de drie thema's van het National Preventieakkoord: roken, alcohol en gezond gewicht. Voor het terugdringen van overgewicht werken we binnen de gemeente samen met huisartsen, POH, diëtisten, welzijnscoach (vanuit Gebiedsteam), verloskundigen, de zorgverzekering, GGD, scholen, sportkantines, beweegcoaches en sportclubs/sportscholen.

Per 1 januari 2024 wordt er begonnen met het inrichten van een ketenaanpak Kind naar Gezonder Gewicht. GGD Fryslân neemt de rol van provinciale ketenregisseur voor haar rekening en is daarmee verantwoordelijk voor de implementatie, borging, monitoring en evaluatie van Kind naar Gezonder Gewicht in Friesland, onderdeel van JOGG. Betrokken partners zijn De Friesland, JOGG en een afvaardiging van Friese gemeenten.

Middelengebruik

Doelen

In 2025 willen we een afname in het percentage rokers tot onder 15% van de inwoners in Weststellingwerf en een afname van het percentage jongeren dat alcohol drinkt met 5% ten opzichte van de nulmeting (Kindmonitor 2018, Jeugdmonitor 2019 en Volwassenmonitor 2020).

Doelgroepen

Voor vroegsignalering van middelengebruik zetten we voornamelijk in op jongeren van 12 tot en met 25 jaar. Dit omvat scholieren en jongvolwassenen die net beginnen met middelengebruik, wat later kan leiden tot problematisch gebruik.

Voor OKO en de vroegsignalering alcoholproblematiek zetten we niet specifiek in op wijken/kernen, maar aangezien de twee middelbare scholen in onze gemeente in Wolvega liggen ligt daar automatisch wel de focus. We maken onderscheid in vier doelgroepen:

1. Door voorlichting maken we **jongeren** bewust van de schadelijkheid van alcohol (en andere genotsmiddelen) en de rol van groepsdruk. Door het vergroten van de kennis en weerbaarheid van jongeren kunnen zij een betere en gezondere keuze maken. Wij bereiken deze doelgroep via onze partners. Dit zijn de middelbare scholen, GGD Fryslân, Verslavingszorg Noord Nederland en onze jongerenwerkers (vanuit de gebiedsteams).
2. **Ouders en verzorgers** moeten zich bewust zijn van de risico's van alcoholgebruik van hun kind en de gevolgen ervan. Ze moeten in staat zijn om grenzen te stellen met betrekking tot alcoholgebruik van hun kind.
3. **Scholen** kunnen met ons als gemeente meedenken, signaleren en acties rondom alcoholpreventie faciliteren (denk aan het aanleveren van blaastesten en theater Smoar).
4. **Alcoholverstrekkers**, zoals sportverenigingen, horecaondernemers en supermarkten, zijn de plek waar jongeren aan alcohol en middelen kunnen komen.
    - Overmatig alcoholgebruik en sport gaan niet samen, maar landelijke cijfers laten zien dat alcohol en sport vaak samen voorkomen. In het Nationaal Preventieakkoord staat de ambitie dat dit moet veranderen. Goed alcoholbeleid in de sportkantine is integraal beleid en gaat hand in hand met een rookvrij en een gezond aanbod van eten en drinken. Partners die hierbij aansluiten zijn JOGG, Buurtsportwerk, GGD Fryslân en bureau Objectief.
    - Horecaondernemers, Koninklijke Horeca Nederland en de politie hebben een horecaconvenant waarin staat dat ze gezamenlijk werken aan een veiliger en aantrekkelijker uitgaans- en leef/woonklimaat in de gemeente Weststellingwerf. Jaarlijks vindt er overleg plaats. De partijen weten hoe te handelen conform afspraken in het convenant.
    - Supermarkten en Bureau BHBW hebben een convenant supermarkten en slijterijen om naleving van de Drank- en horecawet door- en samen met de supermarkten te bevorderen. Paracommerciële instellingen houden zich aan de regels die van toepassing zijn op het verstrekken van alcoholhoudende drank bij bijeenkomsten van persoonlijke aard.

<u>Activiteiten en interventies</u>

Weststellingwerf heeft in de komende jaren vanuit de SPUK de volgende middelen beschikbaar voor OKO en vroegsignalering van middelengebruik:

	2023	**2024**	**2025**	**2026**
9. OKO vroegsignalering alcoholproblematiek	€4.332,34	€4.332,27	€4.332,27	€0,00

Dit zetten we op de volgende manier in:

- Onderzoek naar de mogelijkheid van de implementatie van Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO) (2024/2025) en indien dit onderzoek positief is het opstellen van een OKO uitvoeringsplan en de uitvoering (vanaf 2025). Hiermee voorkomen we het gebruik van alcohol, tabak en drugs onder jongeren. Aanzet voor het uitvoeringsplan:
    - Uitvoering doelen rookvrije omgeving zoals gesteld in het Lokaal Gezondheidsbeleid Gemeente Weststellingwerf 2022-2025;
    - Het creëren van bewustwording bij alcoholverstrekkers, ouders en (potentiële) gebruikers is een noodzakelijke voorwaarde voor gedragsverandering. Bewustwording en educatie dragen bij aan het maatschappelijk draagvlak voor beleid. Dit versterkt de sociale norm dat het normaal is dat je voor je achttiende geen alcohol drinkt;
    - Betere naleving van de alcoholgrens door alcoholverstrekkers en betere handhaving;
    - Samen onderwijs, cultuur en sport werken aan een passend onderwijs- en naschools aanbod;

- Werken aan een gezonde schoolomgeving, een gezonde sportomgeving, een gezonde buurt en wijk, gezonde vrije tijdsomgeving en een gezonde digitale omgeving. Dit gebeurt via de JOGG-aanpak en Gezonde School;
- Sport en bewegen structureel verbinden met andere beleidsterreinen als onderwijs, gezondheid en participatie. We willen daarbij breder kijken naar het lokale (collectieve) aan bod aan lichte en laagdrempelige 'jeugdhulp' zoals weerbaarheidstrainingen. We zien de inzet van sport en bewegen als een goede mogelijkheid voor veel preventieve doeleinden binnen het sociaal domein;

Samenwerking
In het samenwerkingsverband Nuchtere Fries werken alle Friese gemeenten, Verslavingszorg Nederland (VNN), de Koninklijke Horeca Nederland (KHN), Politie Noord-Nederland en GGD Fryslân samen om kennis te ontwikkelen van producten die iedere gemeente en andere betrokkenen kunnen inzetten en het bevorderen van samenhang in en effectiviteit van maatregelen. Binnen de gemeente werken we onder andere samen met onderwijs, sportverenigingen, horeca en supermarkten binnen de eerder genoemde netwerkstructuren: Denktank, Overleg Jongeren op Straat (JOS)en Werkgroep Welzijn onder Jongeren.

Sport en beweegparticipatie
Sport en bewegen draagt bij aan een vitale samenleving die uitnodigt tot meedoen. In het collegeprogramma heeft het college van B&W van onze gemeente opgenomen dat we sport en bewegen structureel willen verbinden met andere beleidsterreinen als onderwijs, gezondheid en participatie. We willen daarbij bijvoorbeeld breder kijken naar lokale (collectieve) aanbod aan lichte en laagdrempelige 'jeugdhulp' zoals weerbaarheidstrainingen. Daarnaast kijken we ook naar de link tussen sporten en armoede. We willen dat iedereen kan participeren in een sport of bewegen, ongeacht budget.

Met elkaar gaan we werken aan een stevig fundament door Lokaal Sportakkoord II. De voorwaarden om te kunnen sporten en daar plezier aan te bleven moeten verbeterd worden. Daarbij gaat het over de mensen, organisaties, cultuur en materiële voorzieningen in de sport. In het Lokaal Sportakkoord II richten we ons daarbij op inclusie en diversiteit, sociaal veilige sport, vitale sportaanbieders, vaardig in bewegen, ruimte voor sport en bewegen, en maatschappelijke waarde van topsport.

Doelstellingen
We willen dat sporten en bewegen voor iedereen bereikbaar is en een vanzelfsprekend onderdeel wordt van het dagelijks leven. Dit betekent dat sporten en bewegen betaalbaar zijn, in de nabije omgeving toegankelijk is, sport veilig is en het aanbod van goede kwaliteit is. Sport en bewegen moeten door passend aanbod een gemakkelijke en vanzelfsprekende keuze zijn.

Doelgroepen
Sport en bewegen moet voor iedereen in de gemeente mogelijk zijn, ongeacht leeftijd, SES of geslacht. Er is extra aandacht voor inwoners waarvoor sport en bewegen niet vanzelfsprekend is, bijvoorbeeld door budget, eenzame ouderen of inwoners met een immigratie-achtergrond. Gericht op kinderen en gezondheidsachterstanden wil de gemeente dat alle kinderen kunnen sporten en op school aan activiteiten kunnen deelnemen. Oftewel, we willen dat kinderen kunnen meedoen, ondanks dat de ouders niet veel geld te besteden hebben.

Het beweegteam biedt beweegaanbod voor alle leeftijden in onze gemeente:
- Kinderen 0-4 jaar: beweegaanbod voor baby's en peuters om ze zo vroeg mogelijk te stimuleren om te gaan sporten en bewegen via Peuterpret;
- Kinderen 4-12 jaar: kinderen kunnen na school komen spelen, sporten en bewegen. Zoals het naschools sportaanbod, Sporttoer, Rondje Lindewijk, bewegingsonderwijs en beweegactiviteiten op scholen;

- Jongeren 12-18 jaar: een passend beweegaanbod bieden;
- Inwoners 18-65 jaar: laagdrempelige activiteiten voor volwassenen, zoals de Fittest;
- Inwoners 65+: laagdrempelige activiteiten voor senioren met als doel langer actief en gezond te blijven op fysiek, emotioneel en sociaal niveau, bijvoorbeeld door fiets- en wandelgroepen, Doortrappen, Samen Actief, Rollatorwandelen, Buurtbakkies en de inzet van Valpreventie.

Activiteiten en interventies

Weststellingwerf heeft in de komende jaren vanuit de SPUK de volgende middelen beschikbaar voor uitvoering van het Lokaal Sportakkoord II:

	2023	**2024**	**2025**	**2026**
1. Lokaal Sportakkoord	€22.528,18	€22.527,79	€22.527,79	€17.321,43
2. Brede combinatiefuncties	€155.097,87	€155.095,16	€155.095,16	€149.830,34

De SPUK-middelen worden ingezet voor

- Nieuw gemeentelijk sportbeleid opstellen (2023/2024) en vaststellen (1e helft 2024), met het Lokaal Sportakkoord II als onderlegger. Dit beleid wordt gezamenlijk met stakeholders opgesteld;
- Uitvoering van het Lokaal Sportakkoord II (vanaf 2023):
    - Werken aan een groter bereik, zodat meer mensen zich aangesproken en uitgenodigd voelen te gaan sporten en sport te delen, bijvoorbeeld door drempels te verlagen, mensen te prikkelen en meer succesverhalen te delen;
    - Werken aan meer betekenis van sport. Betekenis gaat over de waarde van sport voor de maatschappij: energie, plezier en zingeving in het dagelijks leven door en van de sport zelf, maar ook een bijdrage aan het tegengaan van eenzaamheid en kansenongelijkheid, of juist het bevorderen van gezondheid;
    - Investeren in kwalitatief sterke en vitale sportaanbieders;
- Blijven inzetten op een laagdrempelig ondersteuningsaanbod om meer bewegen in het dagelijks leven te faciliteren door buurtsportcoaches vanuit de brede combinatiefuncties die inwoners naar aanbod toe leiden (continu);
    - Jaarlijks stelt Team FRL (het beweegteam) een activiteitenplan vast in samenspraak met de beleidsmedewerker sport. Vervolgens is er regulier overleg over de voortgang. Deze activiteitenkalender gaan we jaarlijks onder de aandacht brengen van de beleidsmedewerkers sociaal domein om verbindingen te kunnen leggen met andere onderdelen zoals cultuur, bewegen, gezondheid, preventie en sociale basis;
- Aangesloten blijven bij het Jeugd- en Volwassenenfonds Sport en Cultuur, zodat sport en bewegen voor iedereen in de gemeente Weststellingwerf, ongeacht financiën, beschikbaar is (continu);
- Aanbieden van passend beweegaanbod voor ouderen, gerealiseerd door Team FRL (continu);
- Sporten en bewegen in de openbare ruimte stimuleren (continu). Daarvoor sluiten we als gemeente aan bij nationale activiteiten, zoals de Nationale Buitenspeeldag, en houden we bij de inrichting van de fysieke leefomgeving rekening met voldoende beweegmogelijkheden.

Samenwerking

Tijdens het Lokaal Sportakkoord I is er samengewerkt met sportaanbieders (sportverenigingen), onderwijs (Stichting Comprix) en team FRL (het beweegteam). Voor uitvoering van Sportakkoord II willen we meer samenwerkingspartners gaan vinden. Daarnaast doen we onderzoek naar het vormen van een lokaal sportplatform.

Het Beweegteam werkt samen met (sport)verenigingen, GGD (consultatiebureaus), kinderopvang organisaties (KDV en BSO), onderwijsinstellingen, gebiedsteam, gemeentelijk zwembad, Sport Fryslân, Ouderbond, fietsers- en wandelbond, zorgcentra, vrijwilligersorganisaties, fysiotherapeuten, bibliotheek, huisartsen, jongerenwerk, wijkverenigingen, plaatselijk belangen en beleidsmedewerkers gemeente.

3E. Versterken van de mentale weerbaarheid en gezondheid

Mentale gezondheid draagt bij aan geluk, tevredenheid en het algemene welzijn. Vooral de mentale gezondheid van jongeren en jongvolwassenen is de afgelopen jaren in geheel Nederland flink afgenomen. De mentale gezondheid van vrouwen/meisjes kent een sterkere neerwaartse trend dan die van mannen/jongens. Mogelijke factoren die bijdragen aan de verslechtering van de mentale gezondheid zijn de toegenomen druk op het dagelijks leven door sociale media en druk op school/werk.

Chronische stress en verslechterde mentale gezondheid komen vaker voor onder mensen die in armoede leven, werkloos zijn of in een slechte woonsituatie zitten. Dit kan leiden tot een vicieuze cirkel waarin mentale klachten leiden tot fysieke klachten. Mensen met een goede mentale gezondheid leven gemiddeld 15-20 jaar langer dan mensen met een slechte mentale gezondheid. Mensen met een goede mentale gezondheid herstellen namelijk sneller van lichamelijke ziekten.

Voor het terugdringen van mentale gezondheidsproblemen is een brede preventieve aanpak nodig, waarin de gemeente een grote rol kan spelen. Er zijn namelijk een reeks aan factoren die van invloed zijn. Zo is er een aantoonbare relatie tussen de mentale gezondheid en iemands leefomgeving. De gemeente kan sociale cohesie stimuleren en zorgen voor een veilige en toegankelijke leefomgeving. Ook zorgen geldzorgen door armoede of schulden voor stress, wat gevolgen heeft voor de kwaliteit van leven. De gemeente kan vanuit de sociale basis haar inwoners op dit gebied ondersteunen. De digitale leefomgeving kan voor jongeren ook veel stress veroorzaken.

Doel

In het Lokale Gezondheidsbeleid Gemeente Weststellingwerf 2022-2025 hebben we de ambitie uitgesproken dat inwoners niet alleen fysiek gezond zijn, maar zich ook gezond en lekker in hun vel voelen. Daarom willen we dat in 2025 het percentage kinderen dat zich weerbaar voelt is gestegen tot 90%, het percentage jongeren dat psychosociale problemen ervaart op school is gedaald tot onder de 20%, het percentage volwassenen en ouderen dat zich eenzaam voelt lager is dan 45%, het percentage volwassenen en ouderen met een risico op angststoornis of depressie met 2% is gedaald en het welbevinden bij alle leeftijdsgroepen is toegenomen.

Doelgroepen

De laatste tijd is er steeds meer aandacht voor de mentale gezondheid van voornamelijk jongeren en jongvolwassenen. Ook wij richten ons voornamelijk op de doelgroep jongeren, omdat we in willen zetten op voorkomen van mentale gezondheidsproblematiek en preventie van gezondheidsschade. De hersenen van jongeren zijn in ontwikkeling tot minimaal het 25e levensjaar. Bij gezondheidsschade in deze jaren is het risico op en de omvang van gezondheidsschade op latere leeftijd groter.

De focus op jongeren betekent niet dat er geen aandacht is voor mentale gezondheid van volwassenen en ouderen. Onder andere via het mantelzorgbeleid, ouderenbeleid en programma Eén tegen Eenzaamheid wordt gewerkt aan de mentale gezondheid van alle inwoners uit Weststellingwerf. Ook hier bereiken we onze doelgroepen via kanalen die passen, bijvoorbeeld sociale media voor jongeren en via maatschappelijke organisaties als de OSW voor ouderen.

Activiteiten en interventies

Vanuit de SPUK zijn de komende jaren de volgende middelen beschikbaar voor mentale gezondheid:

	2023	2024	2025	2026
5. Mentale gezondheid	€12.130,56	€8.664,53	€8.664,53	€0,00

Het SPUK-budget wordt ingezet voor

- Welzijn op Recept, zie hieronder;
- Weerbaarheidstrainingen en mediawijsheidstrainingen voor jongeren (continu);

- Eén tegen Eenzaamheid, zie kopje ‘Programma Eén tegen Eenzaamheid’ onder 3C-Versterken Sociale Basis;
- Aansluiten bij de landelijke aanpak ‘Mentale gezondheid: van ons allemaal’ (2024-2025);
- Meldpunt Zorgwekkend Gedrag meer onder de aandacht brengen bij inwoners (vanaf 2025).

Samenwerking
Er bestaat een goede samenwerking tussen onderwijs, gebiedsteams/jongerenwerk, ouders, GGZ, GGD (gezondheidsbevordering en JGZ), huisartsenzorg en andere partijen in het sociaal domein. Op die manier streven we binnen het onderwijs naar preventie en het vroegtijdig signaleren van problemen.

Interventie Welzijn op Recept
Met de interventie Welzijn op Recept (WOR) wordt beoogd het welbevinden van inwoners met psychosociale klachten te verbeteren door deelname aan welzijnsactiviteiten. De huisarts verwijst patiënten met bijvoorbeeld nekklachten, stress, somberheid en angst door naar de Welzijnscoach, die in Weststellingwerf in dienst is van de gemeente. Deze interventie draagt bij aan het versterken van de samenwerking tussen het medische en het sociale domein én draagt bij aan de juiste zorg op de juiste plek. Daarmee wordt het welbevinden van patiënten met psychosociale problematiek verhoogt en kunnen inwoners weer (naar vermogen) meedoen aan de maatschappij, wat ook de (arbeids)participatie ten goede komt. Bovendien wordt op deze manier het zorggebruik in de eerstelijnszorg verlaagt.

Doelen
In Weststellingwerf is de interventie WOR uitgerold en is er een Welzijnscoach in dienst van de gemeente. Op moment van schrijven zijn er twee huisartsenpraktijken betrokken. Recentelijk is het aantal fte aan Welzijnscoaches in de gemeente vergroot en worden alle huisartsenpraktijken aangeschreven. Idee is om op termijn ook andere partners, bijvoorbeeld wijkverpleging en woningcorporaties, welzijnsrecepten uit te laten schrijven. Zij komen achter de voordeur bij mensen en kunnen het complete plaatje overzien. Voor de periode 2023-2026 stellen we in Weststellingwerf de volgende doelen:

1. Dat WOR bekend is bij al onze ketenpartners en inwoners en dat inwoners op een laagdrempelige manier geholpen kunnen worden;
2. Bij de inwoners het welzijn verbeteren;
3. Op termijn de wachtlijsten bij de huisarts/POH en binnen de Wmo verkleinen.

Doelgroep
WOR is voor inwoners die regelmatig bij de huisarts komen met klachten die niet in het medische domein opgelost kunnen worden. Denk hierbij aan eenzaamheid, somberheid, stressklachten, laaggeletterdheid, scheiding en rouw. Deze doelgroep maakt veelvuldig gebruik van het spreekuur bij de huisarts, maar zou beter geholpen zijn met een activiteit in het voorliggend veld. WOR is er voor alle huisartspraktijken in de gemeente Weststellingwerf en het welzijnsrecept kan voor alle leeftijden worden uitgeschreven. De Welzijnscoach van de gemeente benadert huisartsenpraktijken in onze gemeente actief.

Activiteiten en interventies
Momenteel is er vanuit het hooflijnen akkoord GGZ voor 2023 €100.000 euro begroot. Vanuit de SPUK zijn de komende jaren de volgende middelen beschikbaar voor WOR:

	2023	**2024**	**2025**	**2026**
13. Welzijn op Recept	€9.531,15	€16.462,61	€19.928,43	€23.383,93

De SPUK-middelen worden ingezet voor

- Verdere uitbreiding van het welzijnsaanbod in de wijk door het verbreden van het aantal partners dat welzijnsrecepten kan aanbieden. WOR wordt momenteel ingezet door twee huisartsenpraktijken in Weststellingwerf. We hopen dat in 2023 alle praktijken aangesloten zijn bij WOR en de

doorverwijzingen doen. In 2024 en 2025 willen we dit verder uitbreiden naar andere zorgpartijen die kunnen doorverwijzen;
- Versterken ketenaanpak WOR vanuit Regioplan Heerenveen en omgeving (vanaf 2023);
- Opzetten van een werkend monitoringssysteem WOR, ook vanuit Regioplan Heerenveen en omgeving (vanaf 2023).

Samenwerking
De welzijnscoach werkt samen met de huisartsenpraktijken in de gemeente. Dit willen we in de komende jaren uitbreiden naar andere partners die kunnen verwijzen, zoals de woningbouwvereniging en de wijkverpleging. Daarnaast staat WOR staat als project op de implementatieagenda van het Regioplan Heerenveen en omgeving.

3F. Vitaal ouder worden

Vitaal ouder worden gaat over lichamelijke vitaliteit, voldoende bewegen en een goede voeding, maar ook over een sociaal netwerk en activiteiten waaraan men deelneemt waardoor het leven zinvol voelt. De drie belangrijkste determinanten van vitaal ouder worden zijn dan ook beweging, voeding en sociaal actief zijn (Fitaal Wiis Model).

Vitaal ouder worden is sterk verbonden met positieve gezondheid. Als ouderen zich goed voelen in hun lichaam, leefomgeving en sociale omgeving, zijn zij positief gezonder. Vanuit een positieve gezondheidsblik ligt de nadruk niet op aftakeling, maar juist op vitaliteit en wat er allemaal nog wel mogelijk is.

We hebben aandacht voor de behoeften van ouderen rond bewegen en dit wordt ondersteund met een passend beweegaanbod. We werken samen met het beweegteam en sport- en beweegaanbieders om aan te sluiten op de lokale situatie. Samen kunnen we verder kijken of er mogelijke kansen liggen om het beweegaanbod voor ouderen te verbeteren. Daarnaast werken we vanuit de sociale basis samen met de OSW om eenzaamheid onder ouderen tegen te gaan.

Belangrijk voor vitaal ouder worden is het (zelfstandig) wonen in vertrouwde omgevingen. Dat kan bijvoorbeeld door het levensbestendig maken van woningen. Of door meer nieuwbouwprojecten met huizen zonder drempels en trappen, en met meer comfort. In de Woonzorgvisie, die in 2023 wordt opgesteld, wordt hier aandacht aan besteedt. Het gaat daarbij ook om de aanwezigheid van (zorg)voorzieningen en het versterken van sociale netwerken.

Valpreventie
Vallen onder ouderen kan leiden tot letsel, opname in het ziekenhuis, en soms zelfs overlijden. Vaak is een valincident een combinatie van persoonsgebonden (bijvoorbeeld geneesmiddelengebruik, problemen met lopen, beperkte lichamelijke mogelijkheden) en omgevingsgebonden factoren (bijvoorbeeld inrichting van de woning, ongelijke bestrating in de openbare ruimte, problemen met (hulp)middelen). Met het oog op de vergrijzing neemt het aantal ouderen dat valt de komende jaren toe.

Van ouderen met een lage SES en/of migratieachtergrond is bekend dat zij gemiddeld een hoger risico op vallen hebben dan ouderen met een hoge SES. Bovendien sluiten interventies vaak niet goed aan bij hun belevingswereld. Daarmee zijn de bestaande aanpakken voor deze groep vaak onvoldoende en niet effectief, terwijl deze groep juist baat heeft bij de interventies omdat zij eerder risico lopen op gezondheidsproblemen en vallen[1].

Letsel na een valongeval kan grote gevolgen hebben voor de zelfredzaamheid van ouderen en de kwaliteit van leven. Bovendien wordt de risico op gezondheidsklachten hoger, omdat de lichamelijke en

[1] Valpreventie bij ouderen met een lage SES en/of migratieachtergrond | VeiligheidNL

mentale gezondheid achteruitgaat na een val. Ook heeft het invloed op het zelfvertrouwen van ouderen. Voor de maatschappij betekent het een extra belasting op de gezondheidszorg en directe medische kosten voor behandeling en nazorg van patiënten op de spoedeisende hulp en/of ziekenhuisopname.

Doel
Het eerste doel rondom valpreventie is het in beeld krijgen van de risicogroep. Vervolgens zal een erkende interventie ingezet gaan worden. Uiteindelijk hopen we dat problematiek vroegtijdig wordt gesignaleerd, zodat minder ouderen vallen en zij langer zelfstandig kunnen meedoen in de maatschappij. Zo krijgen zij de mogelijkheid om vitaal ouder te worden.

Doelgroep
We richten ons op alle ouderen in onze gemeente; zij moeten de mogelijkheid hebben vitaal ouder te kunnen worden. Het liefst in hun eigen omgeving en binnen het eigen netwerk, eventueel met aanpassing van de woning. Als dat niet (meer) mogelijk is met zorgondersteuning in bijvoorbeeld een verzorgingstehuis.

We richten ons specifiek op ouderen met een verhoogd risico op vallen, bijvoorbeeld door balansproblemen of medicatiegebruik. In de hele gemeente wonen veel ouderen, maar specifiek in de kernen Wolvega en Noordwolde wonen relatief gezien de meeste ouderen. Deze doelgroep bereiken we via het gebiedsteams, ketenpartners als thuiszorg en verzorgingstehuizen, en maatschappelijke partners als de OSW.

Activiteiten en interventies
Vanuit de SPUK zijn de komende jaren de volgende middelen beschikbaar voor valpreventie:

	2023	**2024**	**2025**	**2026**
7. Valpreventie	€89.246,26	€82.313,07	€82.313,07	€84.874,99

De SPUK-middelen zetten we in voor
- Coördinatie van de inrichting van een ketenaanpak Valpreventie binnen de gemeente met zorgverzekeraars en relevante (zorg)professionals:
    - Het opsporen van ouderen met (een verhoogd) valrisico;
    - Het screenen van valrisicofactoren;
    - Aanbieden van een landelijk erkende valpreventieve beweeginterventie;
    - Het doorverwijzen naar structureel beweegaanbod.
- Uitzoeken welke (2024) en het aanbieden van een door het RIVM erkende beweeginterventie (vanaf 2025);
- Tijdige signalering van ondervoeding en valrisico bij ouderen door het stimuleren dat toegangsmedewerkers in het sociaal domein hier aandacht aan besteden en mantelzorgers hier bewust van te laten worden, bijvoorbeeld door organisatie van informatiebijeenkomsten (vanaf 2026);
- Voorlichten van mantelzorgers, POH ouderen en huisartsen bij het opsporen en ondersteunen van ouderen met een verhoogd valrisico (vanaf 2026);
- Verder inzetten en uitbreiden van het programma Powerful Ageing (vanaf 2024);
- Praktijkvoorbeelden voor vitaal ouder worden in kaart brengen en deze regionaal te delen om van elkaar te leren (vanaf 2026);
- Gedeeltelijk compenseren van ouderen die een woningaanpassing nodig hebben (continu);
- Aanbieden van passend beweegaanbod voor ouderen, gerealiseerd door Team FRL (continu).

Samenwerking
Voor vitaal ouder worden en valpreventie moet er worden samengewerkt met fysiotherapeuten, huisartsen, GGD en de thuiszorg.

4. Ondersteunende onderdelen

Voor een domeinoverstijgende aanpak is een integrale samenwerking nodig, zowel op lokaal als regionaal gebied en tussen het gemeentelijk domein en zorgdomein.

4.1. Preventie-infrastructuur

Doel van GALA is dat er een domeinoverstijgende inzet op basis van een regionale preventie-infrastructuur komt. Reden hiertoe is dat antwoorden op gezondheidsvragen op verschillende terreinen liggen. Op basis van IZA en GALA moet er in elke regio een preventie-infrastructuur tot stand gebracht worden op het niveau van de zorgkantoorregio: Friesland. Regionale samenwerking bevordert de efficiëntie, slagkracht en ondersteuning van gemeenten en vergemakkelijkt het maken van afspraken met regionaal of landelijk werkende organisaties. Op deze manier wordt ook de wisselwerking tussen regionale plannen en lokale plannen gerealiseerd.

In Friesland is in 2020 De Friese Preventieaanpak ingericht als een netwerkstructuur om samen te werken aan preventie. Al snel is een subsidie uit de Regeling Preventiecoalities van VWS verworven op basis waarvan de Friese Preventie Aanpak verder kon worden opgebouwd. De Friese Preventie Aanpak is de grootste samenwerking op het gebied van preventie in Friesland en vormt daarmee de basis voor de preventie-infrastructuur zoals bedoeld in GALA en IZA. Kenmerkend zijn de brede inzet op preventie met aandacht voor achterliggende factoren, de programmalijnen weten, delen en doen, en de aandacht voor levensloop en levensfasen. Bestaande preventieprogramma's waar we als Friese gemeenten al op samenwerkten (bv. Nuchter op gewicht, Rookvrije generatie, Nuchtere Fries, Kansrijke start) zijn ondergebracht in coalities en leernetwerken van de Friese Preventie Aanpak.

De huidige financiering van de Friese Preventie Aanpak eindigt einde 2023. Dit vraagt om herziening op basis van de nieuwe kaders van GALA, IZA en SPUK-regelingen. De intentie is, de Friese Preventie Aanpak door te ontwikkelen tot de preventie-infrastructuur voor Friesland, zoals bedoeld in GALA en IZA. De doorontwikkeling van de Friese Preventieaanpak is belegd bij het Bestuurlijk Platform en Programmateam van de Friese Preventieaanpak. De betrokken partijen leveren input voor de gewenste doorontwikkeling. De Friese Preventieaanpak komt in overleg met de gemandateerde gemeente en koppelgroep met een financieringsvoorstel.

Daarnaast moeten er effectieve ketenaanpakken over de domeinen (Zvw, Wpg, Wmo en Jeugdwet) heen ingericht worden. Hiervoor zijn goede afspraken nodig tussen zorgverzekeraar, gemeenten en (zorg)professionals. Er komen vijf ketenaanpakken:

1. Kansrijke Start
2. Kind naar Gezonder Gewicht
3. Gecombineerde leefstijlinterventie voor volwassenen
4. Welzijn op Recept
5. Valpreventie

Hiervoor dienen op Fries niveau afspraken te worden gemaakt, die lokaal tot uitvoering komen. Van heden tot 1 januari 2024 wordt er voorbereid op de landelijke en regionale implementatie van de ketenaanpakken. Er wordt vastgesteld wat landelijke en regionale verantwoordelijkheden zijn. Belangrijke onderdelen hieruit, waaronder de duiding van welke onderdelen van de keten verzekerde zorg zijn en welke inkoopvoorwaarden hieraan verbonden zijn, moeten landelijk nog worden vastgesteld. Voor alle vijf ketenaanpakken is in Friesland al een vorm van regionale samenwerking vanuit bestaande structuren. Dit is de basis voor de inrichting van de ketenaanpakken.

<u>Activiteiten en interventies</u>

Vanuit de SPUK zijn de komende jaren de volgende middelen beschikbaar voor de coördinatiekosten regionale aanpak preventie:

	2023	2024	2025	2026
15. Coördinatiekosten regionale aanpak preventie	€15.423,14	€12.650,22	€12.650,22	€0,00

De Friese Preventie Aanpak wordt nu al benut voor de regionale kennisdeling op alle thema's van GALA en de bedoeling is, dit te continueren en intensiveren vanaf 2024. Onze gemeentelijke bijdrage aan deze netwerkstructuur is mogelijk op basis van SPUK 15 en de IZA-regeling. Dit wordt op regionale schaal nader uitgewerkt in Q4 van 2023. Het resterende budget zetten we in voor de coördinatie en uitvoering van de vijf ketenaanpakken.

4.2. Ondersteuning vanuit de GGD

Gemeenten krijgen met de SPUK budget voor de versterking van de kennis- en adviesfunctie van de GGD, waarmee gemeenten de rol van de GGD als regionale kennispartner en adviseur op het gebied van gezondheidsbeleid voorziet. Gemeenten maken het budget voor SPUK14 over naar de GGD na verlening.

Activiteiten en interventies

Vanuit de SPUK zijn de komende jaren de volgende middelen beschikbaar voor de kennis- en adviesfunctie van de GGD:

	2023	2024	2025	2026
14. Kennis en adviesfunctie GGD	€4.332,34	€4.332,27	€4.332,27	€0,00

Betreffende het budget voor 2023 is besloten dat de GGD 80% van het budget inzet voor kennis over Vitaal ouder worden/Fitaal Wiis. De reden is dat de formatie vanuit de GGD momenteel onvoldoende is om opvolging te geven aan de eerder door de Bestuurscommissie vastgestelde visie 'Vitaliteit in de derde levensfase' terwijl de opgave er juist in het jaar van planvorming voor GALA er wél is. Met de extra inzet in 2023 kan de GGD een voorstel schrijven voor structurele borging van Fitaal Wiis in Fryslân.

Voor de middelen die wij ontvangen voor de 'versterking van de kennis- en adviesfunctie van de GGD' stellen we in samenwerking met de andere Friese gemeenten een opdrachtbeschrijving aan de GGD op waarvoor deze middelen voor 2024 en 2025 op in te zetten. GGD Fryslân bereidt een voorstel hiertoe voor op basis van een analyse van de plannen van aanpak van de Friese gemeenten en de handreiking die GGD GHOR Nederland en de VNG hiervoor voorbereiden. De focus moet worden bepaald in overleg met de zorgverzekeraar en de GGD. Voor 2024 en 2025 volgt dit najaar een voorstel hiervoor. Er is een sterke samenhang met de IZA-regeling ('SPUK IZA').

5. Voortgang

De voortgang bewaken we door goede tussentijdse monitoring en evaluatie. Zo kunnen we leren en mogelijk bijsturen als dat nodig is én krijgen we inzicht op de daadwerkelijke impact van onze plannen. De monitoring van het proces ligt bij de budgethouders/trekkers. We bekijken jaarlijks waar budget aan is besteed.

In najaar 2023/voorjaar 2024 bekijken we met welke instrumenten en Kritieke Prestatie-Indicatoren (KPI's) we onze doelen op een goede manier kunnen monitoren en evalueren. De GGD speelt hier met haar gezondheidsmonitor een belangrijke rol in. Verder bekijken we onze eigen mogelijkheden voor monitoring en evaluatie.

Voor Welzijn op Recept werkten we tot nu toe met een halfjaarlijkse evaluatie. In de komende periode gaan we vanuit Regioplan Heerenveen e.o. werken aan een maatschappelijke businesscases met KPI's om Welzijn op Recept op een consistente manier te monitoren binnen de regio. Mogelijke KPI's zijn het aantal welzijnsrecepten, doorgeleiding naar activiteit en het aantal aangesloten partners die mogen doorverwijzen.

Binnen ons team zien we de komende activiteiten om de voortgang te bewaken:

- Elke twee maanden in de vakgroep Sociaal Domein elkaar op de hoogte stellen van de activiteiten en behaalde resultaten op interventies en activiteiten. Op die manier behouden we de integraliteit en weten we van elkaar waar we mee bezig zijn en is eventuele aansluiting vanuit een ander beleidsterrein mogelijk;
- Wij hebben het proces zo ingedeeld dat alle SPUK-onderdelen hun eigen trekker hebben. Daarnaast is er ook een budgethouder. Met dit team van trekkers en budgethouders van de SPUK-onderdelen plannen we ieder kwartaal een overleg in om de voorgang en de uitvoering van het plan van aanpak te bespreken;
- Ieder half jaar zullen we in het bestaande Teamoverleg Beleid van onze gemeente, waarin zowel het fysieke als sociale domein zijn belegd, de voortgang van het plan van aanpak kort bespreken. Op die manier zorgen we dat het gehele team op de hoogte is en houden we de verbinding tussen de beleidsgebieden.
- Jaarlijks in samenwerking met team financiën evalueren hoe de SPUK-middelen zijn besteed.

Met de evaluatie en monitoring kunnen we zorgen dat onze plannen en de uitvoering voldoende aansluiten bij onze gemeente. Dit plan van aanpak is om die reden een dynamisch document, dat aangepast kan worden als dat nodig blijkt. Voor bevordering van de lokale en regionale kennisdeling zullen wij de uitkomsten en inzichten uit de monitoring delen met onze lokale en regionale partners.

Bijlage 1. Verbinding onderdelen Brede SPUK en doelen GALA en Sportakkoord II

	1. Lokaal sportakkoord	2. Brede regeling Combinatiefuncties	3. Terugdringen gezondheidsachterstanden	4. Kansrijke Start	5. Mentale gezondheid	6. Aanpak overgewicht en obesitas	7. Valpreventie	8. Leefomgeving	9. OKO & Vroegsignalering alcoholproblematiek	10. Versterken sociale basis	11. Mantelzorg	12. Een tegen eenzaamheid	13. Welzijn op Recept	14. Versterking kennis- en adviesfunctie GGD	15. Coordinatiekosten regionale aanpak preventie
Doelen Gezond en Actief Leven Akkoord															
Terugdringen gezondheidsachterstanden	√	√	√	√	√	√		√	√	√				√	
Een gezonde en fysieke leefomgeving die uitnodigt tot bewegen en ontmoeten	√	√	√			√		√	√	√				√	
Het versterken van (de verbinding met) de sociale basis	√	√	√			√		√	√	√		√	√	√	
Een gezonde leefstijl	√	√	√			√	√	√	√	√				√	
Versterking van de mentale weerbaarheid	√	√	√		√			√	√	√	√	√	√	√	
Vitaal ouder worden	√	√	√		√	√	√	√	√	√	√			√	
Domeinoverstijgende inzet vanuit een regionale preventie-infrastructuur	√	√	√	√		√	√	√		√			√	√	√
Doelen hoofdlijnen Sportakkoord II															
Inclusie en diversiteit in de sport vergroten	√	√	√				√			√					
Sociaal veilige sport creëren	√	√							√	√					
Vitale sportaanbieders: vergroten van de kwaliteit, veiligheid en toegankelijkheid van het sportaanbod	√	√					√			√					
Vaardig in bewegen: een leven lang sporten en bewegen voor ieder kind en iedere jongere	√	√	√							√					
Ruimte voor sport en bewegen: een toekomstbestendige sportinfrastructuur	√	√													
Maatschappelijke waarde van topsport optimaliseren	√	√													
Doelen addendum Brede Regeling Combinatiefuncties															
Meer kinderen, jongeren en volwassenen die sporten, bewegen en meedoen aan cultuur (ook kwetsbare groepen en mensen die achterblijven in sport-, beweeg- en cultuurdeelname)		√				√	√			√					
Sterke aanbieders in sport, aanbieders, bewegen en cultuur waarbij kwaliteit, veiligheid en toegankelijkheid geregeld is	√									√					
Een sterke verbinding tussen sport, bewegen en cultuur met andere domeinen en programma's (onderwijs, gezondheid, zorg, welzijn en sociale zaken/armoede & schulden)		√	√			√				√					